

"จิตตนคร" เดอะ บุตดิษฐ์ พัพเพ็ท โชว์ (Jittanakorn the Buddhist Puppet Show)

หนังสือ "จิตตนคร นครหลวงของโลก" เคยเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง "พระพุทธเจ้าของเราในตำนานเลิศจ้าว" ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆนายก หนังสือ "พระพุทธเจ้าของเราในตำนานเลิศจ้าว" ได้มีการลงตีพิมพ์ในนิตยสาร "ศรีสัปดาห์" เป็นตอนๆ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔ และในระหว่างนั้น พระนิพนธ์เรื่องนี้ยังได้นำออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต ประจำทุกเช้าวันอาทิตย์ ในรายการ "การบิหารจิต" ตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๕ พระนิพนธ์เรื่องนี้ทรงนิพนธ์ขณะเมื่อยังเป็น ที่ พระสาสนโสภณ

หลังจากรายการดังกล่าวได้จัดมาครบ ๑ ปี สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวมคำบรรยายในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ พิมพ์เป็นเล่มขึ้น สำหรับพระราชทานแจกในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นครั้งแรก และคำบรรยายในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ พิมพ์สำหรับพระราชทานแจกในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๑๓ และใน พ.ศ. ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมคำบรรยายตั้งแต่ต้นจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๕ พิมพ์เป็นเล่มเดียวกัน พระราชทานในการพระราชพิธีฉลองพระชนมายุ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ครบ ๖ ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ นับเป็นการพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก

ส่วนคำบรรยายในปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชพิธีฉลองพระชนมายุ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ครบ ๘๐ พรรษา ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ เป็นครั้งแรก ต่อมา มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้จัดพิมพ์เผยแพร่อีกหลายครั้ง ในการพิมพ์ครั้งนี้ได้พิมพ์ตามต้นฉบับที่พิมพ์ครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๕

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้พรรณานาเรื่อง "จิตตนคร" ในเชิงปุคคลาธิษฐาน เก็บเรื่องจิตและการปฏิบัติทางจิตมาเขียนตั้งให้เป็นบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยให้ผู้อ่านที่ยังไม่เข้าใจในคำสอนที่ลึกซึ้ง ให้สามารถเข้าใจเนื้อหาและนำไปปฏิบัติได้โดยง่าย

พระนิพนธ์ "จิตตนคร" นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในการอธิบายธรรมหรือคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ทรงอธิบายธรรมะให้เห็นเป็นตัวเป็นตน เหมือนเป็นคนคนหนึ่งแสดงพฤติกรรมต่างๆ ไปตามอำนาจของกิเลสหรือคุณธรรม และเรื่องราวทั้งหมดนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นที่ไหน แต่เกิดขึ้นในจิตใจของคนแต่ละคนนั่นเอง ดังนั้น พระนิพนธ์เรื่องนี้ จึงเป็นเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นสภาวะหรือความเป็นไปของจิตใจ หรือความนึกคิดของผู้อ่านแต่ละคน เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มีทั้งธรรมะ คำสอน และภาษา ที่ทรงใช้อย่างสละสลวยงดงาม แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก อย่างที่สุด

มูลนิธิหุ่นสายเสมาฯ ได้มีการนำเอาพุทธศิลป์ มาสร้างสรรค์ เป็นจินตนาการเพื่อให้เด็กและคนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงพระธรรมได้ดียิ่งขึ้น พระนิพนธ์ "จิตตนคร" ถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมธรรมะที่อ่านง่ายเข้าใจง่าย เนื้อหาในเล่มอ่านแล้วมีความสุขและสมบูรณ์ในทุกๆ ตอน ทางคณะหุ่นสายเสมาฯ จึงได้พิจารณาว่าอยากทำเรื่องนี้ เพราะตรงใจ เพราะเนื้อหาของเรื่อง "จิตตนคร" นี้ได้นำเอาหลักธรรมมาสร้างเป็นตัวละครอย่างลงตัว ทั้งภาษาและการสื่อความหมาย รูปแบบการนำเสนอเน้นทันสมัย มีการอ้างถึงเมืองจิตตนครที่มีระบบการสื่อสาร มีโรงงาน มีโรงพยาบาล ฯลฯ ซึ่งน่าสนใจอย่างมาก

การนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนามาสื่อสารผ่านตัวละครในครั้งนี้ เป็นวิธีที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ท่านใช้เปรียบเทียบเมืองๆ นี้ให้มีด้านที่แตกต่างกัน "เจ้าเมือง" หรือ "นครสาม" ที่กำลังถูกคุกคามจากสมุทัย หรือแม้การที่นำเอา "โลโก โทโส โมโห" มาสร้างเป็นตัวละคร ก็เป็นจินตนาการที่สร้างขึ้นมาเป็นหุ่น และยังมีด้านตรงกันข้าม คือ "ศีล หิริ โอตตปปะ" ซึ่งเข้ามาในบทบาทของนครบาลผู้ปกป้องเมือง เป็นการแสดงให้เห็นว่า หลักธรรม นั้นสามารถนำไปใช้ในการปกครองจิต ปกครองตน ปกครองเมืองอย่างไร

งานพระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เรื่องนี้ มีความร่วมสมัยอยู่เป็นอย่างมาก ทางมูลนิธิฯ จึงได้มีการเชิญชวนศิลปินร่วมสมัยมากมายมาร่วมสร้างสรรค์งาน อาทิ มีคณะหุ่นสายเสมา NaNa ละครหุ่นมาร่วมออกแบบตัวหุ่น มีการนำเสนอสื่อที่พระนิพนธ์ได้ระบุไว้ เช่น การที่ระบุไว้ว่า จิตตนคร เป็นเมืองภาพยนตร์ ก็ได้มีการถ่ายทำหนังสือสั้นขึ้นมาประกอบการแสดงในครั้งนี้ หรือ

แม้แต่คนตรี ที่ได้มีการนำเอาบทเพลงร่วมสมัยจากศิลปินไทยที่มีผลงานระดับโลก อย่าง คุณณรงค์ ปรากฏ์เจริญ ศิลปินศิลปาธร สาขาคีตศิลป์ ประจำปี ๒๕๕๐ มาร่วมนำเสนอเนื้อหาจิตตนครในครั้งนี้นี้ด้วย

สำหรับตัวอย่างการแสดงการครั้งนี้ เป็นการนำเสนอเรื่องราวตอนที่ว่า สมุทัยเป็นผู้สำเร็จสรรพกิจในจิตตนคร และได้ตั้งสมุนของตนให้เป็นหัวหน้าและประจำหน่วยต่างๆ เกณฑ์ให้ชาวจิตตนครเป็น ทาส กรรมกร ทำสิ่งต่างๆ ตามแต่สมุทัยจะประสงค์ เจ้าเมือง หรือ นครลามี ก็ผลิตเพลินอยู่กับภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ที่สมุทัยสร้างขึ้น ตัวอย่างการแสดงในครั้งนี้

พระนิพนธ์เรื่อง "จิตตนคร"

ในพระนิพนธ์เรื่อง "จิตตนคร" เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ทรงนำเอาเรื่อง "จิต" ของมนุษย์ และสิ่งที่เกิดขึ้นใน "จิต" ทั้งที่ เป็นเรื่องของกิเลสและคุณธรรม มาอธิบายให้เห็นเป็นตัวเป็นตนเหมือนกับทรงสร้างเป็นภาพยนตร์มาฉายให้คนทั้งหลายชม เพื่อจะได้เข้าใจได้ง่ายว่า "จิต" คืออะไร "จิต" เป็นอย่างไร "จิต" ทำอะไร "จิต" ก่อให้เกิดอะไรแก่ชีวิต "จิต" เกี่ยวข้องกับคนและสังคมอย่างไร ควรจะทำอะไรกับ "จิต" เราสามารถแก้ไข "จิต" ได้อย่างไร การแก้ไข "จิต" ได้ ก่อให้เกิดผลดีแก่ชีวิตอย่างไร

ฉะนั้น พระนิพนธ์เรื่อง "จิตตนคร" จึงเป็นธรรมนิยายเรื่องหนึ่งของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ที่ทรงนำเอาเรื่องที่น่าเข้าใจยากที่สุดในคำสอนของ พระพุทธศาสนา มาบรรยายให้เห็นเป็นภาพและให้เข้าใจง่ายที่สุด ฉะนั้น พระนิพนธ์เรื่องจิตตนคร จึงน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ธรรมนิยายเรื่อง "จิตตนคร" นี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงขยายความจากพุทธภาษิตสั้นๆ ไม่ถึงครึ่งบรรทัดว่า "พึงกันจิตที่อุปมาด้วยนคร" ฉะนั้น จิตจึงเป็นเสมือนนครที่เรามองไม่เห็น จะเรียกว่าเมืองลับแลก็น่าจะได้

จิตตนคร (จิต) เป็นเมืองที่มีทางติดต่อกับโลกทางวัตถุได้และติดต่อกันอยู่เสมอ เป็นเมืองที่ไม่สงบนัก เพราะมีข้าศึกศัตรูที่ต้องปราบปราม จึงเป็นเมืองที่ต้องทำสงครามอยู่เสมอ คล้ายกับเมืองทั่วไป **จิตตนคร** เป็นนครหลวงของโลก เป็นแหล่งเกิดของสุขทุกข์ ความเจริญ ความเสื่อม สมบัติ วิบัติ ของโลกทั้งสิ้น จะว่าเป็นแหล่งเกิดสวรรค์นิพพานก็ได้ แต่เป็นนครที่มองไม่เห็นด้วยตา และที่ตั้งอยู่ใน เมืองมนุษย์นี้เอง แต่คนทั่วไปไม่ค่อยสนใจไปเที่ยวดูชม จิตตนคร แม้ไม่เห็นด้วยตา แต่ก็อาจไปดูได้ด้วยจิตใจ ทั้งตั้งอยู่ใกล้ที่สุด คือตั้งอยู่ในจิตของ ทุกคนนี้แหละ เพียงทำความเข้าใจจิต จิตของตนก็จะเห็นจิตตนครวางๆ

จิตตนคร นั้นมีความงามวิจิตรพิสดาร ผู้เข้าถึงจิตตนครแล้วย่อมประจักษ์ถึงความวิจิตร และย่อมจะชักชวนแนะนำให้ใครๆ พยายามไปให้ถึงจิตตนคร โดยไปตามทางที่พระพุทธเจ้าทรงชี้บอกไว้ **จิตตนคร** มีป้อมปราการ มีประตู ๖ ประตู (ทวาร ๖) มีถนน ๔ แพร่ง (ธาดู ๔) มี "เจ้าเมือง" หรือ "นครลามี" ชื่อว่า จิต หรือวิญญาณ ซึ่งสถิตอยู่ตรงที่รวมของถนน ๔ แพร่ง มีประชาชนชาติต่างๆ ไปมาหาสู่หรือมาตั้งบ้านเรือนในนครนี้มากมาย เพราะประตูทั้ง ๖ ของจิตตนครเปิดทั้งกลางวัน กลางคืน จะปิดต่อเมื่อเจ้าเมืองหลับเท่านั้น

จิตตนคร พริ้งพริ้วไปด้วยสิ่งบำรุงบำเรอใจหลากหลายไม่มีหมดสิ้น ทั้งที่เป็นรูปให้เห็น เป็นเสียงให้ได้ฟัง เป็นกลิ่นให้ได้ดม เป็นรสให้ได้บริโภค เป็นสัมผัสให้ได้สัมผัส เป็นเรื่องราวทางใจ นอกจากนี้ จิตตนครยังมีเรื่องพิเศษต่างๆ ที่คนทั่วไปยังไม่รู้ไม่เห็นอีกมากมาย เว้นแต่พระพุทธเจ้า และพุทธสาวกเท่านั้นที่รู้เห็น

จิตตนคร ก็มีภยันตรายเช่นเดียวกับนครทั้งหลาย ภยันตรายของจิตตนครก็คือ ภัยที่เกิด จากธาดูทั้ง ๔ ซึ่ง เจ้าเมืองจิตตนคร (จิต) สถิตอยู่ตรงศูนย์กลางของถนน ๔ แพร่ง (ธาดู ๔) เมื่อธาดู ๔ ยังเป็นปกติ เจ้าเมืองก็เป็นปกติ ถ้าธาดู ๔ แปรปรวน ทั้งเจ้าเมืองและจิตตนครก็ระส่ำระสายไม่เป็นสุข สาเหตุที่ทำให้ธาดู ๔ แปรปรวน บางทีก็มาจากเจ้าเมืองและพลเมืองก่อกวนเอง เช่น สนุกสนานกันเกินไป ไม่บำรุงรักษาทาง ๔ แพร่งให้ดี บางทีก็เกิดจากภยันตราย เช่น ลมกำเริบ ไฟกำเริบ ภัยเหล่านี้ภาษาจิตตนครเรียกว่า ภัยพยาธิ (ความเจ็บป่วย) ทาง ๔ แพร่งนั้นเมื่อเก่าแก่ทรุดโทรมไป ก็ก่อให้เกิดภัยอีกอย่างหนึ่งคือ ภัยชรา (ความแก่) เมื่อทาง ๔ แพร่งนั้นเก่าแก่ผู้เข้าไปหมดเมื่อใด จิตตนครก็เท่ากับถูกทำลายไปทั้งเมือง เพราะเจอกับภัยมรณะ (ความตาย) ซึ่งทุกคนก็รู้ว่า จะต้องเจอภัยมรณะเข้าวันหนึ่ง แต่ก็ไม่ค่อยมีใครสนใจเท่าใดนัก

สรุปได้ในตอนนี้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงอธิบายให้เห็นว่า พระพุทธศาสนา เปรียบจิตของมนุษย์ว่าเสมือนเมืองๆ หนึ่ง ซึ่งซ่อนอยู่ในร่างกายของมนุษย์ที่พระพุทธศาสนาเปรียบ เสมือนโลกหนึ่ง จิตของมนุษย์จึงเรียกได้ว่า จิตตนคร เมื่อเป็นเมืองๆ หนึ่ง จิตก็มีโครงสร้างคล้าย กับเมืองทั่วไป คือ มีปราการหรือกำแพงเมือง มีประตูเมือง (ทวาร ๖) มีถนนในเมือง (ธาดู ๔) มีผู้คนเข้าออกทางประตูเมืองทั้ง ๖ ตลอดเวลา มีสิ่งบำรุงบำเรอชาวเมืองทุกอย่าง (รูป เสียง กลิ่น รส โภกฐิพพะ ธรรมารมณ์) และมี

ภัยธรรมชาติหลายอย่าง (พายุภัย ธรณีภัย มรณภัย) มีเจ้าเมือง (จิต) ตั้งสำนักงานอยู่ตรงศูนย์กลางถนน ๔ แพร่ง คอยรับรู้และตรวจสอบทุกเรื่องที่เข้ามาสู่จิตตนคร ทางประตูทั้ง ๖ ของเมือง จิตตนครมีลักษณะเหมือนนครหลวงของโลก ที่เป็นที่มาของสุขทุกข์ทั้งปวงของโลก แต่ไม่ค่อยมีใครสนใจใคร่รู้จักนครนี้

จิตตนครก็เหมือนกับนครที่เจริญแล้วทั่วไป มีถนนสายสำคัญ ๔ สาย และมีถนนสายย่อย ตัดชอยจากถนน ๔ สายนั้นออกไปทั่วเมือง สำหรับเป็นทางคมนาคมของพลเมืองและสำหรับลำเลียง อาหารและสินค้าต่างๆ ไปเลี้ยงพลเมือง มีระบบน้ำ ระบบไฟกระจายไปทั่ว มีโรงครัวใหญ่สำหรับ เลี้ยงพลเมืองทั้งหมดเพียงแห่งเดียวเรียกว่า ท้องเมือง และมีปากสำหรับลำเลียงอาหารสู่ท้องเมืองเพียงทางเดียวเรียกว่า ปากเมือง เป็นระบบท่อ ไม่ต้องใช้รถหรือยานพาหนะใดๆ พลเมืองทุกๆ คนได้รับ อาหารเท่าเทียมกัน มีมากก็กินมากด้วยกัน มีน้อยก็กินน้อยด้วยกัน ในระบบของจิตตนคร ไม่มีใครกินดีกินเลวกว่ากัน ระบบถ่ายของเสียก็จัดไว้อย่างดี มีที่เก็บของเสีย มีที่เก็บน้ำเสีย มีท่อระบายออกทั้งของเสีย และน้ำเสีย และมีท่อระบบย่อยๆ กระจายไปทั่วเมือง ใช้ระบบท่อไปทั้งเมือง มีโรงงานต่างๆ มากมาย เช่น โรงงานบำบัดผาสะ (ปอด) โรงงานหทยะ (หัวใจ) โรงงานวัทกะ (ไต) โรงงานยกณะ (ตับ) โรงงานปีหกะ (ม้าม) เป็นต้น โรงงานเหล่านี้ทำงานไม่มีเวลาหยุด และเป็นโรงงาน เล็กๆ แต่มีประสิทธิภาพสูง

จิตตนครมีระบบสื่อสารที่รวดเร็วมากแบ่งเป็น ๒ ชั้นคือ ระบบสื่อสารชั้นนอก กับระบบสื่อสารชั้นใน ระบบสื่อสารชั้นนอกเรียกว่า ระบบตาเมือง นูเมือง จมูกเมือง ลิ้นเมือง กายเมือง แต่ละระบบมี หัวหน้าควบคุมเรียกว่า ปลาท หรือประสาท คือ จักขุ ปลาท ควบคุมระบบตาเมือง โสตปลาท ควบคุม ระบบหูเมือง ฆานปลาท ควบคุมระบบจมูกเมือง ชิวหาปลาท ควบคุมระบบลิ้นเมือง กายปลาท ควบคุม ระบบกายเมือง แต่ระบบทำหน้าที่เฉพาะของตนไม่ก้าวก่ายกัน ทุกระบบเมื่อได้รับข่าวสารต้องรีบรายงานให้หัวหน้าใหญ่คือ "มโน" ซึ่งเป็นระบบสื่อสารชั้นในทราบทันที ระบบสื่อสารชั้นใน คือใจเมือง หรือสมองเมือง มีหัวหน้าควบคุมชื่อ "มโน" ทางการแพทย์ ปัจจุบันเรียกว่า "สมอง" มโน เป็นหัวหน้าใหญ่ควบคุมระบบสื่อสารทั้งหมดของจิตตนคร

เมื่อมโนได้รับข่าวสารอะไรก็ต้องรายงานให้เจ้าเมืองทราบทันที เจ้าเมืองจึงเท่ากับได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และถูกต้องสิ่งภายนอกด้วยตนเองตลอดเวลา ข่าวสารที่ผ่านระบบสื่อสารชั้นนอกนั้น ต้องถูกกลั่นกรองด้วยระบบสื่อสารชั้นในแล้ว จึงถูกรายงานต่อเจ้าเมืองทั้งสิ้น และต้องในทันที เจ้าเมืองจิตตนคร หรือนครสามิ ชื่อว่า "จิตต" ตามชื่อเมือง และมีชื่อเรียกอีก ๔ อย่างคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเรียกไปตามอาการของเจ้าเมือง เรียกว่าเวทนาเพราะ รู้สุข รู้ทุกข์ เรียกว่า สัญญา เพราะ รู้จำหรือช่างจำเรียกว่า สังขาร เพราะรู้คิดหรือช่างคิด เรียกว่า วิญญาณ เพราะรู้ทุกเรื่อง หรือช่างรู้ มโนซึ่งมีหน้าที่ควบคุมระบบสื่อสารทั้งหมดจึงทำงานหนักมาก แม้ระบบสื่อสารชั้นนอกทั้ง ๕ ระบบจะหักพร้อมกันหมด แต่มโนยังไม่หลับ เพราะเจ้าเมือง (จิต) ยังไม่หลับ เจ้าเมืองยังคงเรียกหา มโน มารายงานเรื่องราวต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ดังที่ภาษาจิตตนครเรียกว่าฝัน เจ้าเมืองจึงชอบฝันอยู่กับ มโน เสมอ ระบบสื่อสารยิ่งเจริญเท่าไร เจ้าเมืองก็ยิ่งต้องรับข่าวสารมากขึ้น ก็ยิ่งทำให้เจ้าเมืองทุกข์ร้อนวุ่นวายมากขึ้น เว้นแต่เจ้าเมืองมีสติปัญญารู้เท่าทันข่าวสารเหล่านั้น ฉะนั้น เจ้าเมืองคือ จิต จึงต้องรับรู้ทุกเรื่องและทำทุกเรื่อง ถ้าเจ้าเมืองคิดดีพูดดี ทำดี ก็ส่งเสริมให้เมืองจิตตนครให้ดี แต่ถ้าเจ้าเมืองคิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว ก็เป็นการทำลายจิตตนคร เจ้าเมืองจิตตนคร นับว่าเป็นคนพิเศษ คือมีอำนาจ มีความฉลาด มีวรรณะผ่องใส ที่ภาษาจิตตนครเรียกว่า ปกัสสร ตรงกับคำสามัญว่า ผุดผ่อง หรือผ่องใส แต่เนื่องจากต้องรับเรื่องราวต่างๆ จาก ระบบสื่อสารทุกทางอยู่ตลอดเวลา เจ้าเมืองจึงเป็นคนเจ้าอารมณ์ เจ้าเมืองคือจิต มีคู่หูอยู่ ๒ คน คือ คู่บารมี (ความดี) กับสมุทัย (ความชั่ว) สมุทัยนั้น มีนิสัยทั้งในทางสร้างสรรค์และในทางทำลาย มีความอยากได้ใคร่ดีมากมายอยากได้สิ่ง สวยๆ งามๆ แต่ขณะเดียวกันก็มีนิสัยในทางทำลาย คือทำลายผู้ที่มาขัดขวางความอยากได้ใคร่ดีของตน

สมุทัยจึงมีลักษณะเป็นนักการเมืองเต็มตัว คือมีความกระตือรือร้นในทางสร้างสรรค์และมีความรุนแรง ในทางทำลายพอๆ กัน และทำได้อย่างไม่กลัวบาป กลัวกรรม สรุปได้ในตอนนี้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า จิตของคนนั้นเปรียบเสมือน เมืองๆ หนึ่ง โดยมีจิตเป็นเจ้าเมือง ธาตุ ๔ อันเป็นองค์ประกอบทางกายภาพของคน ก็เปรียบเสมือนถนน ๔ สายสำคัญ หรือทาง ๔ แพร่ง สำหรับขนถ่ายอาหารมาหล่อเลี้ยงเมือง โดยมีโรงครัวใหญ่คือ ท้องเป็นที่แจกจ่ายอาหารแก่เมืองทั้งเมือง มีปากเป็นทางลำเลียงอาหารสู่โรงครัวใหญ่ที่เรียกว่า ท้องเมือง ชาว จิตตนครจึงกินอาหารเท่ากันเหมือนกันหมด ระบบขับถ่ายในร่างกายคนนั้น คือระบบขับถ่ายของจิตตนคร ทั้งระบบขับถ่ายและระบบขนส่งในจิตตนครจึงเป็นระบบท่อทั้งหมด

อวัยวะทำการทั้งหลายในร่างกายคน ก็คือเป็นเสมือนโรงงานผลิตสิ่งต่างๆ ของจิตตนคร ซึ่ง ทำงานโดยไม่มีวันหยุด ประสาทสัมผัสทั้งหลาย ก็คือระบบสื่อสารของจิตตนคร ซึ่งส่งข่าวสารหรือเรื่องราวผ่าน มโนทวารเข้าไปสู่จิตที่เปรียบเสมือนเจ้า

เมือง จิตคือเจ้าเมืองจิตนคร รับรู้ข่าวสารทั้งเวลาตื่นและเวลาหลับ (ฝัน) เจ้าเมืองจิตนครคือจิตนั้น มีคู่หูคู่คิดอยู่ ๒ คน คือ คู่บารมี เป็นคู่คิดในทางดี กับสมุทัย เป็น คู่คิดในทางชั่ว แล้วแต่ช่วงเวลาใดคู่หูคนไหนจะเข้าใกล้ให้คำปรึกษากับเจ้าเมืองคือจิต เพราะฉะนั้น จิตของคนเราจึงคิดดีบ้าง คิดชั่วบ้าง

สมุทัยแห่งจิตนครนั้น เป็นผู้คอยชักชวนให้ชาวเมืองเพลิดเพลินยินดียู่เสมอ เป็นผู้คอย กระตุ้นให้ชาวเมืองสนุกสนาน และให้ช่วยกันสร้างแหล่งบันเทิงทั้งหลาย จิตนครจึงเต็มไปด้วย โรงภาพยนตร์ โรงละคร โรงลิเก มากมาย คอยบำเรอความเพลิดเพลินแก่ชาวเมือง สิ่งบำเรอความเพลิดเพลินทั้งหลายนั้นล้วนเป็นการสร้างสรรคของสมุทัยทั้งนั้น และสร้างขึ้นในจิตนคร ก่อนทั้งนั้น แล้วเมืองต่างๆ จึงเอาไปทำตามกันทั่วโลก ความอยากได้ใคร่ดีของสมุทัยนั้นไม่มีอิม ไม่มีเต็ม ฉะนั้น มนุษย์จึงมักถูก ชักขวางด้วยกฎหมาย และศีลธรรม รวมทั้งคนบางคนด้วย สมุทัยไม่นับถือกฎหมายและศีลธรรมรวมทั้งคนที่ชักขวางตนเอง เพื่อให้ การทำงานของตนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สมุทัยจึงต้องมีพรรคพวกมาช่วยด้วย ที่สำคัญ ก็คือที่ชื่อว่า โลโก โทโส โมโห ทั้ง ๓ คนนี้ มี หน้าที่คอยเข้าไปสิงใจคน โลโก คอยสิงใจคนให้อยากได้ อะไรต่ออะไรอยู่ตลอดเวลา โทโส คอยสิงใจคนให้เป็นคนเจ้าโทสะ ใครขัด คอยไม่ได้แม้แต่นิดเดียว โมโห คอยสิงใจคนให้ขี้มูฯ หงิมฯ ไม่ค่อยรู้อะไรเป็นอะไร โลโกกับโทโสนั้นอาจสิงใจคนเป็นพักๆ แต่โมโห นั้นสิงไม่เลิก ฉะนั้น สมุทัยจึงอาศัยโมโหนี้แหละเป็นเครื่องมือครองใจคนทั้งเมือง ในจิตนครไม่มีทรงเจ้าเข้าผี มีแต่พรรคพวกของ สมุทัย ๓ ตัวนี้แหละที่สิงใจชาวเมืองทั้งปวง หัวใจทั้ง ๓ คือ โลโก โทโส โมโห นั้น ไม่ลงมือทำการด้วยตนเอง แต่ให้ลูกมืออีก ๓ คน เป็น ผู้ลงมือคือ กายทุจริต วาจาทุจริต มโนทุจริต ๓ คนนี้แหละที่ก่อให้เกิดการทุจริตไปทั่วเมือง นอกจากพรรคพวกชั้นหัวใจทั้ง ๓ คน คือ โลโก โทโส และโมโห แล้ว สมุทัยยังมีพรรคพวก ชั้นรองลงไปอีก ๑๖ คน คือ อภิขณาวิสมโลภะ (ความละโมภ) โทสะ (ความร้ายกาจ) โกรธ (ความโกรธ) อุปนาหะ (ความผูกโกรธ) มกษะ (ความห่อหุ้ม) ปลาสะ (ความตีเสมอ) อิลสา (ความ วิชา) มัจฉริยะ (ความตะหนี่) มายา (ความเจ้าเล่ห์) สาถยยะ (ความโอ้อวด) ทัมภะ (ความหัวดี) สารัมภะ (ความแข่งดี) มานะ (ความถือตัว) อติมานะ (ความดูหมิ่น) มทะ (ความเมา) ปมาทะ (ความเลิน เล่อ) พรรคพวกของสมุทัยทั้ง ๑๖ คนนี้ก็จะคอยหา โอกาสเข้าสิงใจชาวเมืองให้แสดงอาการต่างๆ ไปตามลักษณะของตน

สมุทัยมีวิธีการหลายอย่างที่จะผูกใจชาวเมืองให้อยู่ในอำนาจของตน นอกจากจะอาศัยพรรคพวกทั้งหลายดังกล่าว มาแล้ว ยังวางพรรคพวกของตนไว้ตามจุดสี่สารต่างๆ ของจิตนครทั้งระบบ สี่สารชั้นนอกและระบบสี่สารชั้นใน รวม ๖ จุด ที่ จะนำข่าวสารต่างๆ ไปสู่เจ้าเมืองจิตนคร สมุทัย ใช้เครื่องมือทางมายาศาสตร์ที่เรียกว่า อารมณฺ์ เป็นเครื่องแปลกลดลอมปกปิด ความจริง (สังขะ) ในข่าวสาร และวางพรรคพวกคอยเฝ้าประจำ ระบบสี่สารทั้ง ๖ จุด ๆ ละ ๓ คน คือ กามตัณหา (ความ อยากใน กาม) ภวตัณหา (ความอยากเป็นนั่นเป็นนี่) วิภวตัณหา (ความอยากไม่เป็นนั่นไม่เป็นนี่) รวม ๖ จุดก็เป็น ๑๘ คน และยังจัดให้ทั้ง ๑๘ คนนี้อยู่ประจำยามทั้ง ๓ ยามด้วย คือ ยามอดีต (อดีตกาล) ๑๘ คน ยามอนาคต (อนาคตกาล) ๑๘ คน และยามปัจจุบัน (ปัจจุบันกาล) ๑๘ คน รวมเป็น ๕๔ คน และยังให้ ทั้ง ๕๔ คนนี้อยู่ประกบกับตัวของแต่ละคนชุดหนึ่งคือ ๕๔ คน และอยู่ประกบกับ คนอื่นอีก ๕๔ คน รวมเป็นทั้งหมด ๑๐๘ คน ที่ภาษาทางจิตนครเรียกว่า ตัณหา ๑๐๘ ฉะนั้น ทั้งเจ้า เมืองและชาวเมือง จึงได้รับ ข่าวสารที่บิดเบือนจากความจริงอยู่เสมอ เพราะระบบสี่สารทั้งปวง ถูกควบคุมด้วยตัณหา ๑๐๘ ดังกล่าวนี เจ้าเมืองคือจิตจึงถูก ลวงให้หลงผิดหรือเข้าใจผิดอยู่เสมอ นอกจากนี้ หัวใจทั้ง ๓ คือ โลโก โทโส และโมโห ยังมีพรรคพวกอีก ๗ คน รวมเป็น ๑๐ คน ที่ คอยเข้าไปแอบแฝงประจำอยู่ในทุกส่วนของชีวิตของชาวเมือง เพื่อควบคุมชาวเมืองให้อยู่ในอำนาจ ของตน นั่นคือ โลโก โทโส โมโห มโน ทิฏฐิ (ความเห็นผิด) วิจิกิจจา (ความลังเล) ติมัง (ความว่องเงาเงี้ยวจรั้น) อุทธัจจิง (ความฟุ้งซ่าน) อหิริกัง (ความไม่ ละอายใจต่อการทำชั่ว) อนินตตีปิง (ความไม่เกรงกลัวต่อการทำชั่ว) ทั้ง ๑๐ คนนี้ต่างมีพรรคพวกอีกคนละ ๑๕๐ ต่างเข้าไปคอย ควบคุมส่วนต่างๆ ของชีวิตชาวเมือง คือ จิต ๘๘ ดวงนับเป็น ๑ เจตสิก (ธรรมที่เกิดในจิต) ๕๒ นิปผันนรูป (รูปที่สำเร็จมาแล้ว) ๑๘ พร้อมกับ ทุกข์ ๔ (ชาติ ขรา พยาธิ มรณะ) รวมเป็น ๗๕ หน่วย แยกเป็น นามธรรม ๗๕ รูปธรรม ๗๕ รวมทั้ง ๒ ส่วนก็เป็น ๑๕๐ เท่ากับเป็นหน่วยชีวิตหนึ่งหรือคนหนึ่งประกอบด้วยหน่วยย่อย ๑๕๐ หน่วย และแต่ละหน่วยใน ๑๕๐ หน่วยนั้นต่างมีพรรคพวกของ สมุทัย (คือกิเลส) ทั้ง ๑๐ ชนิด เข้าไปคอยกำกับ อยู่ทั้งนั้น เมื่อนับรวมกันจึงเท่ากับ ๑๕๐๐ ที่ภาษาจิตนครเรียกว่า กิเลส ๑๕๐๐

สมุทัย จึงมิใช่เป็นเพียงนักการเมืองเท่านั้น แต่เรียกได้ว่าเป็นนักการเมืองโลกทีเดียว เพราะต้องการ ที่จะครองโลกทั้งสิ้นไว้ใน อำนาจของตน ในตอนนี้สรุปได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า จิตของคนนั้นต้องรับข่าวสาร หรืออารมณ์ต่างๆ ที่ผ่าน เข้ามาทางประสาทสัมผัสทั้ง ๖ ทางมากมายนับไม่ถ้วน และอารมณ์หรือ เรื่องราวเหล่านั้นก็คลุกเคล้าด้วยกิเลส ๑๕๐๐ ตัณหา

๑๐๘ ยิ่งรับอารมณ์มากก็ยิ่งก่อให้เกิดกิเลสต้นหนามาก ฉะนั้น จิตของคนจึงสกปรก เปรียบเสมือนแปรงทาสีอันเดียว จุ่มสีต่างๆ เพื่อเอาไปทาไม้โดยไม่มี เวลาล้างเลย จึงสกปรกเลอะเทอะ ทาสีอะไรก็ไม่คงาม เพราะมันปนเปกันหมด จิตของคนเราก็เช่นกัน เต็มไปด้วยอารมณ์มากมาย ควรจะชำระล้างสิ่งสกปรกออกเสียบ้าง สิ่งที่จะช่วยล้างกรองและชำระล้าง สิ่งสกปรกในจิตคือกิเลส ตัณหาในจิตออกได้ก็คือ ปัญญา ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็โดยการศึกษาอบรม ตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติ ตามที่ทรงสั่งสอนไว้ ปัญญา ก็จะเพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ สามารถชำระล้างสิ่งสกปรกในจิต หรือทำลายเหล่าร้ายคือสมุทัยพร้อมพรต พวกให้ลดน้อยลง จนถึงที่สุดได้

อาหารที่สำคัญของชาวจิตตนครคือความหวัง เมื่อเกิดความขาดแคลนหรืออ่อนเพลีย ชาวจิตตนครก็จะบริโภคความหวัง รong ที่องไว้ก่อน ก็จะทำให้กระป๋องเป่าว้างเดินได้ขึ้นมาทันที สมุทัย ๕ ของชาวจิตตนคร จึงสามารถครองใจของชาวจิตตนครได้ด้วยวิธีอันแยบยล คือด้วยการใส่ความหวัง หรือความอยากเข้าไปในใจของชาวจิตตนคร พร้อมกับความเพลินความยินดีติดใจ และคอยป้อนอารมณ์ คือ เรื่องต่างๆ ให้แก่ความอยาก ความติดใจโดยแทรกเข้าไปกับข่าวสารที่ผ่านมาจากระบบ สื่อสารทั้งชั้นนอก ชั้นใน ชาวจิตตนครจึงพากันเพลินเพลิน ยินดีติดใจ และหิวกระหายต่ออารมณ์ต่างๆ จนไม่รู้ว่าจะไรจริง อะไรเท็จ อะไรทุกข์ อะไร สุข แลกกลับเห็นทุกสิ่งเป็นสุขไปหมดด้วยอำนาจของ ความอยาก ความเพลิน ซึ่งเป็นที่พอใจของสมุทัยเป็นอย่างยิ่ง อารมณ์จะปรากฏเป็นภาพของสิ่งที่ตามองเห็นมาลอยอยู่ในใจ ปรากฏเป็นภาพของเสียงที่หู ได้ยิน ปรากฏเป็นภาพของกลิ่นที่จมูกสูดดม ปรากฏเป็นภาพของรสที่ลิ้นได้ลิ้ม ปรากฏเป็นภาพของ สิ่งที่กายถูกต้อง และปรากฏเป็นภาพของทุกเรื่องที่ใจคิดลอยอยู่ในใจ ชาวจิตตนครพากันเพลินอยู่กับภาพ คล้ายกับคนที่ดูภาพยนตร์ พากันหัวเราะ ร้องไห้ หรือโกรธแค้น ไปกับภาพที่กำลังดู โดยไม่ได้รู้สึก ว่ากำลังดูภาพยนตร์ สมุทัยทำให้ชาวจิตตนครคิดว่าอารมณ์ที่ปรากฏเป็นภาพในใจนี้เป็นเรื่องจริง โดยใช้สมุทัยคือโมหะ เข้าไปแทรกแซงทำให้หลงเข้าใจผิด ชาวจิตตนครจึงดูภาพยนตร์กัน ทั้งวันทั้งคืน แม้เวลาหลับก็ยังฝันดูภาพยนตร์ ชาวจิตตนครจึงพากันติดอารมณ์งอมแงมเหมือนติดยาเสพติด อารมณ์จึงเป็นยาเสพติดที่สมุทัยเอามามอมเมาชาวจิตตนคร

นอกจากนี้ สมุทัยยังปลอ่ยสัตว์เลี้ยงของตนให้วิ่งพล่านไปทั่วจิตตนคร ได้แก่ งู จระเข้ นก ไก่ สุนัขจิ้งจอก และลิง ตาคคน นั้นคอยมุ่งมองไปหาอารมณ์คือรูป เหมือนงูคอยมุ่งไปสู่จอมปลวก หุคนก็ คอยมุ่งไปสู่อารมณ์คือเสียง เหมือนจระเข้คอยมุ่งลงน้ำ จมูกคนก็มุ่งไปสู่อารมณ์คือกลิ่น เหมือนนกคอยโฉบขึ้นสู่อากาศ ลิ้นคนก็มุ่งไปสู่อารมณ์คือรส เหมือนไก่ก็มุ่งไปสู่รังที่ตนอยู่อาศัย กายคนก็มุ่งไปสู่ อารมณ์ คือสิ่งที่สัมผัสได้ เหมือนสุนัขจิ้งจอกก็มุ่งวิ่งไปสู่ป่าช้า ใจคนก็มุ่งสู่อารมณ์คือเรื่องที่ใจคิด เหมือนลิงที่กระโดดโลดเต้นไปตามกิ่งไม้ ฉะนั้น เพราะประสาทสัมผัสทั้ง ๖ ของคนเป็นเสมือนสัตว์ ๖ ชนิดนี้เอง จึงทำให้คนวิ่งพล่านตาม อารมณ์ไปโน่นทิศทางต่างๆ ไม่หยุดหย่อน และบางครั้งก็ถึงกับทะเลาะ แย่งชิงกัน เสมือนกับสัตว์ ๖ ชนิด นั้น จึงย้ายย้ายไปทั่วเมือง ซึ่งทำให้สมุทัยมองดูด้วยความสนุกสนาน การที่ชาวเมืองปลอ่ยชีวิตให้เป็นไปตามแรงปรารถนาต้องการในอารมณ์ต่างๆ ที่สมุทัย เสกสรรปั้นแต่งให้มัน ก็เท่ากับยอมตนให้เป็นทาสของสมุทัยนั่นเอง ชีวิตย่อมไม่เป็นอิสระ มีทาสคนใดบ้างที่มีความสุขอย่างแท้จริง ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่สมุทัยพยายามทำให้ชาวเมืองตกอยู่ในอำนาจของตนก็คือ สมุทัยได้สอดแทรกความรู้สึกทางเพศไว้ใน จิตใจของชาวเมืองทั้งปวง ทำให้ชาวเมืองทั้ง ๒ เพศต่างมีความรักความใคร่ต่อกัน รวมไปถึงความรักในบุตรธิดาด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาพิธีขันธ์ไว้ไว้ในใจของชาวจิตตนคร เป็นเหตุให้พลเมืองของจิตตนครเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับจำนวนประชากรของโลก แต่สมุทัยก็ไม่ได้วิตกว่าประชากรจะล้นโลก เพราะสมุทัยมีพลังแห่งการทำลายล้างอยู่ในตัวด้วย เมื่อถึงเวลาที่ต้องการ สมุทัยก็จะ สอดแทรกพลังทำลายล้างเข้าไปในจิตใจของชาวจิตตนครให้ทำลายล้างกันเอง ฉะนั้น จึงไม่มีวันที่คนจะล้นโลก

สำหรับตอนนี้สรุปได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า จิตใจของคนนั้นมักเต็มไปด้วยความหวัง ซึ่งเป็นอาการ ของความอยากนั่นอยากนี่นั่นเอง ฉะนั้น ความหวังจึงเป็นสิ่งที่สมุทัย คือ กิเลสเสกสรรปั้นแต่งขึ้น ทำให้คนพอมีความสุขขึ้นขึ้นได้ บ้างในชีวิต เช่น วันนี้อย่างไม่ได้ ก็หวังว่า พรุ่งนี้จะได้ ชีวิตก็อยู่รอดไปวันหนึ่ง หากพรุ่งนี้ยังไม่ได้ ก็หวังว่ามะรืนนี้จะได้ต่อไปเรื่อยๆ สิ่งที่เราหวังนั่นคืออารมณ์ หรือสิ่งที่เราเห็นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในแต่ละวันนั่นเอง และสิ่งที่รู้เห็นดังกล่าวมานั้น มัน มิได้ลบหายไปไหน แต่มันจะปรากฏเป็นภาพของสิ่งนั้นลอยอยู่ในใจของเรา แล้วเราก็นำเอาภาพเหล่านั้นกลับมาคิดอยู่เรื่อยๆ ซึ่ง เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงเปรียบเทียบดูภาพยนตร์ ยิ่งคิดก็ยิ่งอยาก ยิ่งอยากก็ยิ่งเดือดร้อนวุ่นวายใจ เท่ากับเรายอมตกเป็นทาส ของสมุทัย คือกิเลสโดยไม่รู้ตัว หรือโดยสมยอม เจ้าพระคุณสมเด็จฯ จึงทรงเสนอให้คิดว่าคนที่เป้นทาสไม่เป็นไท แก่ตัวนั้นจะมี ความสุขอย่างแท้จริงได้หรือ?

มีสิ่งเดียวที่จะทำให้ตนไม่ตกเป็นทาสของสมุทัยหรือกิเลส ก็คือต้องมีสติและปัญญารู้เท่าทัน กิเลส จึงจะเอาชนะกิเลส ไม่ถูกกิเลสครอบงำนำไปสู่หายนะในที่สุดได้

คู่หูคู่คิดของเจ้าเมืองหรือนครสามิแห่งจิตตนครที่ล้ำคณีกุณหนึ่งคือ คู่บารมี ซึ่งมีนิสัยใจคอตรงกันข้ามกับสมุทัย อันที่จริงสมุทัยมิใช่ชาวจิตตนครมาแต่เดิม แต่มาจากถิ่นอื่นแล้วมาตั้งหลักปักฐานอยู่ในจิตตนคร พร้อมทั้งชักชวนพรรคพวกของตนมาด้วยจำนวนมากตั้งกล่าวแล้ว กระทั่งได้กลายเป็นคู่หูคู่คิดของเจ้าเมือง และเป็นผู้นำเจ้าเมืองซึ่งตามปกติเป็นผู้มี ผิวพรรณผ่องใส มีปัญญาหลักแหลม กลายเป็นคนเศร้าหมอง ขุมมัว คิดมืดๆ พลลาดๆ เตือดร้อนวุ่นวาย แต่เดชะบุญของเจ้าเมืองที่ยังมีคู่หูคู่คิดอีกคนหนึ่งคือ คู่บารมี ซึ่งมีนิสัยใจคอตรงกันข้ามกับสมุทัย คอยให้คำปรึกษาแนะนำในทางดี และเป็นเกรงกลัวของสมุทัยด้วย เมื่อคู่บารมีเข้ามาใกล้เจ้าเมือง สมุทัยก็จะถอยออกห่างไม่กล้าเผชิญหน้ากับคู่บารมี เจ้าเมืองเมื่อได้รับตักเตือนจากคู่บารมี ก็จะกลับได้สติมองเห็นปัญหาและความวุ่นวายของบ้านเมือง อันเป็นผลงานของสมุทัย ทำให้มองเห็นว่าอะไรจริง อะไรเท็จ พร้อมกับตัวเจ้าเมืองเองก็กลับมี วรรณะผ่องใส และสงบเยือกเย็นขึ้น เมื่อเห็นปัญหาความวุ่นวายต่างๆ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงปรึกษาคู่บารมีว่าจะแก้ไขอย่างไร คู่บารมีจึง บอกว่าต้องไปหาหรือบรมครูคือพระพุทธเจ้าก่อน เจ้าเมืองจึงถามว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน คู่บารมีจึงตอบว่า พระพุทธเจ้าบริณีพพานจากโลกมนุษย์แล้ว แต่อย่างยิ่งประทับอยู่ในจิตตนคร ใครอยาก เห็นพระองค์ก็จงปฏิบัติธรรมจนเห็นธรรม ก็จะเห็นพระองค์ เพราะพระองค์ตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา

คู่บารมีได้เข้าไปหาพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ได้ประทานพระโอวาท เพื่อไปแนะนำแก่เจ้าเมือง คู่บารมีจึงได้แนะนำเจ้าเมืองตามพระพุทธโอวาทว่า เพื่อแก้ไขความยุ่งยากในจิตตนคร ขอให้เจ้าเมืองเรียก ศิล นิริ และโอดตปปะ มาหาด่วน เพราะศิลปะจะทำให้เกิดการงดเว้นจากทุจริตทั้งหลาย ประพฤติแต่สุจริต นิริจะทำให้จิตใจมีความละเอียดต่อบาปทุจริต โอดตปปะจะทำให้จิตใจเกรงกลัวต่อ ผลของบาปทุจริต และขอให้มอบเครื่องมือ คือวินัยให้แก่ศิล และมอบไตรทวารให้เป็นที่ทำงานของศิล ส่วนนิริและโอดตปปะนั้น ขอให้มอบเครื่องมือคือความละเอียดและความเกรงกลัวให้ เจ้าเมืองจึงตั้งศิล และวินัยเป็นผู้รักษาไตรทวาร หรือประตูเมืองของจิตตนคร และตั้งให้นิริและโอดตปปะเป็นนครบาล คือผู้รักษาเมืองของจิตตนคร

เมื่อมีศิลและวินัยเป็นผู้รักษาประตูเมือง พวกผู้ร้ายต่างๆ ก็เข้ามาในจิตตนครไม่ได้ และเมื่อมีนิริ และโอดตปปะคอยดูแลตรวจตราอีกส่วนหนึ่ง ก็ทำให้ผู้ที่คิดร้ายทั้งหลายพากันละอายและเกรงกลัว ไม่กล้าทำผิดต่างๆ จึงทำให้จิตตนครเกิดความร่มเย็นเป็นสุข สมุทัยเมื่อเห็นสภาพการณ์ของจิตตนครเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นก็ตกใจ เกรงว่าตนเองจะหมดอำนาจในการครองใจชาวเมือง จึงคิดกำจัดศิลและนิริโอดตปปะ เมื่อมีโอกาสเข้าไปใกล้เจ้าเมืองจึงได้ฟ้องเจ้าเมืองว่า ศิลและนิริโอดตปปะทำให้บ้านเมืองเงิบเหินหา หมดสนุก คนไม่มีอิสระเสรี ความเจริญก้าว หน้าหยุดชะงัก เพราะทุกอย่างถูกควบคุมไว้หมด ทำอะไรก็ไม่สะดวก ขอให้ปลดศิลและนิริโอดตปปะจากหน้าที่เสีย เจ้าเมืองฟังคำสอนของสมุทัยแล้วก็ชักคล้อยตาม แต่ก็ยังเกรงใจคู่บารมีอยู่ ส่วนสมุทัยเห็นว่า เจ้าเมืองชักเอนเอียงมาข้างตน ก็ใส่อารมณ์ให้เจ้าเมืองมากขึ้นจนที่สุดก็เคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ที่ สมุทัยอมเมา พวกพ้องของสมุทัยคือกิเลส ๑๕๐๐ ตัณหา ๑๐๘ ก็ช่วยกันสนับสนุน ที่สุดเจ้าเมือง ก็สั่งปลดศิลและนิริโอดตปปะไปจากหน้าที่ จิตตนครจึงกลับมามีคึกคักสนุกสนานด้วยสุรา นารี พาสี ก็พาบัตร ไปทั่วเมืองอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาไม่นานภัยพิบัติทั้งหลายก็เริ่มเกิดขึ้นและปรากฏชัดขึ้นเรื่อยๆ เมื่อชาวเมืองเริ่มเห็นภัยพิบัติ ก็เริ่มคิดถึงศิลและนิริโอดตปปะ สมุทัยก็เริ่มระวังตัวเพราะเกรงว่า จะถูกพิชิตความจริงในสิ่งที่ตัวกระทำจึงค่อยถอยห่างออกไปซ่อนตัวอยู่ก่อน

คู่บารมีเห็นเป็นโอกาสก็เข้าหาเจ้าเมือง พร้อมทั้งต่อว่าเจ้าเมืองที่ปลดศิลและนิริโอดตปปะจาก หน้าที่ และชี้ให้เห็นภัยพิบัติที่เกิดขึ้น เจ้าเมืองเมื่อเผชิญหน้ากับคู่บารมีก็ค่อยเกิดสำนึกและมองเห็นความจริง จึงเรียกศิลและนิริ โอดตปปะกลับมาทาท หน้าที่ต่อไปอีก คู่บารมีเห็นว่าลำพังศิลและนิริโอดตปปะน่าจะสู้กับสมุทัยไม่ไหว จึงแนะนำเจ้าเมืองให้เพิ่มกำลัง ขึ้นอีก ๓ คน คือ อินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ และสันโดษ เพื่อให้อินทริยสังวรระวังรักษาระบบ สื่อสารทั้งหมดตามที่ตนถนัด ให้สติสัมปชัญญะช่วยในทางอยู่ยามเฝ้าดูทุกอิริยาบถของชาวจิตตนคร ให้สันโดษช่วยในทางจัดสรรปันส่วนทรัพย์สินและสิ่งของบริโภคทุกอย่างให้เหมาะสมแก่สถานภาพ ของชาวเมืองทุกคน เมื่อทุกฝ่ายเข้าทำหน้าที่ตามคำแนะนำของคู่บารมีแล้ว จิตตนครก็ค่อยสงบสุขขึ้น เป็นลำดับ สรุปในตอนนี้ได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า จิตใจของคนเรานั้นมีทั้งความคิด ในทางดีและในทางชั่ว สลับกันไป แล้วแต่ว่าเวลาใดกิเลสหรือคุณธรรมจะมีพลังมากกว่ากัน ถ้าเราฝึกตนให้มีคุณธรรม คุณธรรมก็จะครองใจให้คิดแต่สิ่งดีๆ แต่ถ้าเราปล่อยใจไปตามกิเลส กิเลสก็จะครองใจให้เราคิดแต่สิ่งชั่วๆ ฉะนั้น เราจึงควรฝึกใจให้มีศิล มีวินัย มีนิริโอดตปปะ มี

อินทรียสังวร มีสติสัมปชัญญะ และมีสันโดษ เพื่อที่คุณธรรมเหล่านี้ จะได้เสริมสร้างพลังใจ ทำให้แข็งแรงและสว่างไสว มองเห็นปัญหาและความจริง ลดละความชั่ว เพิ่มพูนความดี ให้แก่ชีวิตขึ้นโดยลำดับ

การที่สมุททัยถอยออกไปนั้น มิใช่เป็นการยอมแพ้ แต่เป็นการถอยเพื่อจะรุกให้มากขึ้น สมุททัยได้คิดหาทางที่จะปราบ คู่บารมีให้ราบคาบ จึงนึกได้ถึงคู่อริอะ ซึ่งเป็นที่รักใคร่ของเจ้าเมืองคนหนึ่ง เมื่อสมุททัยเข้ามาชักชวน คู่อริอะก็ยินดีให้ความร่วมมือ เพราะตามปกติก็แอบให้ความช่วยเหลืออย่างลับๆ อยู่แล้ว คู่อริอะถือว่าตนก็เป็นคนสนิทคนหนึ่งของเจ้าเมือง จึงไม่ค่อยเกรงกลัวคู่บารมี และคอยกระซิบบอกเจ้าเมืองให้ได้ตอบคู่บารมีอยู่เสมอ เป็นเหตุให้เจ้าเมืองลี้ลับสน บางทีก็เชื่อฝ่ายไหน บางทีก็เชื่อฝ่ายนี้ บางทีก็ใช้ทั้ง ๒ ฝ่าย โดยแบ่งสรรปันเขตกัน เช่น ประตุเมืองของจิตตนคร บางทีก็ให้ศีลและ วินัยรักษา บางทีก็ให้ทุจริต เข้ายึดครอง บางทีก็แบ่งกันคนละครึ่ง สถานการณ์ของจิตตนครจึงมีทั้งสงบสุขมีทั้งทุกข์เดือดร้อน เช่นเดียวกับบ้านเมืองทั่วไป เพราะบ้านเมืองทั่วไปก็ลอกแบบไปจาก จิตตนครนั่นเอง

จิตตนครจึงเป็นเมืองต้นแบบของเมืองทั้งปวง ในจิตตนครก็มีศาสนาหลายศาสนา แต่ชาวจิตตนครนับถือเพียง ๒ ศาสนาคือ พุทธศาสนากับ สมุททัยศาสนา หรือมารศาสนา สิ่งที่แปลกก็คือในจิตตนครนั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้ประวิติพานแต่ทรง ดำรงอยู่ตลอดเวลา แต่ผู้ที่เห็นธรรมเท่านั้นจึงจะเห็นพระองค์ได้ และผู้ที่พระพุทธรองค์เรียกว่ามารนั้น ก็คือสมุททัยนั่นเอง สมุททัยได้แสดงตนเป็นศาสดาสั่งสอนลัทธิปฏิบัติให้คนเกิดความโลภโกรธหลง สมุททัยศาสนา หรือมารศาสนา จึงตรงข้ามกับพุทธศาสนา ผู้ที่นำสมุททัยศาสนา หรือมารศาสนาเข้ามาสู่จิตตนครก็คือคู่อริอะนั่นเอง ส่วนพุทธศาสนานั้น

คู่บารมีเป็นผู้นำเข้ามา และชาวจิตตนครก็แปลกจากชาวเมืองทั่วไป คือไม่ได้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่นับถือทั้ง ๒ ศาสนาอย่างเปิดเผย พุทธศาสนาสอนให้คนมีศีล มีทวิโศตปปะ มีอินทรีสังวร มีสติสัมปชัญญะ มีสันโดษ ส่วน สมุททัยศาสนาสอนให้คนปล่อยชีวิตไปตามสบาย ทำชีวิตให้สนุกสนานกับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และเพิ่มความโลภ โกรธ หลง ให้แก่คน เพื่อชีวิตจะได้มีรสชาติไม่เลี่ยนเหงาน การนับถือศาสนาในจิตตนครนั้นแปลกจากที่อื่น คือไม่ขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือการแสดงตนว่า นับถือศาสนาอะไร แต่ขึ้นอยู่กับความคิดความเห็น นับถือความคิดเห็นของลัทธิใด ความคิดเห็น นั้นแหละคือศาสนาของเขา เป็นศาสนาทางจิตใจโดยตรง ถ้าเป็นสัมมาทิฏฐิก็เป็นพุทธศาสนา ถ้าเป็นมิชฉาทิฏฐิก็เป็นมารศาสนา ชาวจิตตนครจึงมีศาสนาทั้งนั้น ไม่ศาสนาใดศาสนาหนึ่งก็ทั้ง ๒ ศาสนา

ฉะนั้น การนับถือศาสนาจึงไม่ใช่การประกาศตนหรือแสดงตนว่านับถือศาสนาใด แต่อยู่ที่ความคิดเห็นและการกระทำ สมุททัยหรือมารนั้นอยากให้คนทั้งหลายเรียกตนเองว่า นันทากร (บ่อเกิดแห่งความบันเทิง) สุขากร (บ่อเกิดแห่งความสุข) สวรรค์ดี (ผู้ใช้อานาจ) และพยายามเผยแพร่ศาสนาของตนให้สัตว์โลกทุกภพภูมินับถือ พยายามป้องกันมิให้สัตว์ทั้งหลายหลุดจากอำนาจของตนไปสู่โลกุตตรภูมิ

ในตอนนี้นี่สรุปได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า จิตใจของคนซึ่งเปรียบเสมือน เมืองๆ หนึ่งนั้น มีการต่อสู้แย่งชิงกันระหว่างความดีกับความชั่ว เวลาที่จิตใจจะลึกลงถึงคุณธรรม คนเราก็จะคิดดีพูดดีทำดี เวลาที่จิตใจตกอยู่ในอำนาจของกิเลส คนเราก็จะคิดชั่วพูดชั่วทำชั่ว กิเลสที่มากครอบงำ "จิตใจ" ของเรานั้น บางทีก็เกิดมาจากอารมณ์คือเรื่องราวต่างๆ ที่เรารับรู้ทางประสาทสัมผัส บางทีก็มาจาก กิเลสที่นอนจมอยู่ในจิตใจของเราที่เรียกว่า อาสวะ ฉะนั้น กิเลสและคุณธรรมที่มีอยู่ในใจคนจึงเป็น เสมือนศาสนา ๒ ศาสนาที่มีอยู่ในจิตตนคร กิเลสหรือความคิดเห็นผิดทั้งหลาย ก็คือ สมุททัยศาสนาหรือ มารศาสนา คุณธรรมหรือความเห็นถูกทั้งหลาย ก็คือพุทธศาสนา

เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงชี้ให้เห็นว่า การนับถือศาสนาที่แท้จริงนั้น อยู่ที่ความเชื่อที่อยู่ในจิตใจ ไม่ได้อยู่ที่รูปแบบหรือการแสดงออกภายนอก เชื่อถือสิ่งใด ความเชื่อนั้นแหละคือศาสนาของเรา เช่น คนที่แสดงตนว่าเป็นชาวพุทธ แต่มิได้เชื่อถือและปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนา เขาก็ไม่ได้ ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกที่แท้จริง ตรงกันข้ามคนที่มิได้แสดงตนหรือประกาศตนว่าเป็นชาวพุทธ แต่เชื่อ และปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนา เขาก็ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธเหมือนกัน

เนื่องจากจิตตนครมี ๒ ศาสนาคือ พุทธศาสนากับมารศาสนา เจ้าเมืองจึงตกอยู่ในฐานะยุ่งยากมาก เพราะบางทีก็คล้อยตามคู่บารมี ซึ่งเป็นฝ่ายพุทธศาสนา บางทีก็คล้อยตามสมุททัยและคู่อริอะ ซึ่งเป็นฝ่ายมารศาสนา จิตตนครจึงมีการแย่งชิงอำนาจสลับเปลี่ยนอำนาจการปกครองกันบ่อยครั้ง บางที สลับเปลี่ยนกันทุกวัน จิตตนครจึงเป็นเมืองที่มีการปฏิวัติรัฐประหารบ่อยครั้งที่สุด

แต่การปฏิวัติใน จิตตนครนั้นต่างจากการปฏิวัติทั่วไป เพราะมิได้ทำให้ผู้นำหรือเจ้าเมืองหมดอำนาจ เป็นแต่เจ้าเมืองจะมอบอำนาจให้ใครบัญชาการแทนเท่านั้น

เมื่อคู่อาสวะเข้ามามีบทบาทต่อเจ้าเมือง ก็ทำให้เจ้าเมืองต้องเผชิญกับภาวะ ๓ อย่าง คือ คิดอยาก ได้ใครที่อยู่เสมอ (กามาสวะ) คิดอยากเป็นนั่นเป็นนี่อยู่เสมอ (ภवासวะ) และไม่รู้ว่าจะอะไร จริงไม่จริง ไม่รู้ จักทุกข์และสาเหตุของทุกข์ เป็นต้น (อวิธชาสวะ) แต่คู่บารมี ก็พยายามแนะนำชี้แจง เรื่องคู่อาสวะให้ เจ้าเมืองเข้าใจอยู่เสมอ เจ้าเมืองจึงพอเข้าใจบ้าง แต่ก็ยังไม่มั่นคงแน่นอน ยังใช้ฝ่าย ไฉนบ้างใช้ฝ่ายนี้บ้าง ให้ปกครองบ้านเมือง จิตตนครจึงเหมือนกับ มีการปฏิวัติรัฐประหารกันทุกวัน เพราะเจ้าเมืองเป็นคน ใจคอโลเลขาดความเด็ดเดี่ยว ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นคุณเป็นโทษ จึงตกอยู่ในอำนาจของสมุหทัยและคู่อาสวะบ่อยๆ

คู่อาสวะเองก็มีหลายตัวร้ายๆ ซึ่งเป็นคนในหรือฝ่ายในของเจ้าเมืองคอยช่วยเหลืออยู่หลายคน เช่น อนุสัย ที่นั่งจมนอยู่ในจิต โสมะ หัวน้ำในจิต โยคะ ประกอบอยู่ในจิต สังโยชน์ ผูกจิตไว้ อาสวะหรืออนุสัยนี้เองที่คอยช่วยเหลือสมุหทัยอยู่หลังจาก หรือว่า ช่วยทำงานได้ดินให้แก่สมุหทัย คอยวางแผนชักโยยอยู่เบื้องหลังโดยเจ้าเมืองไม่รู้ตัว และที่สำคัญ อนุสัยนี้แหละคือต้นตระกูลของหัวใจ ทั้ง ๓ ของสมุหทัย (โลภะ โทสะ โมหะ) ส่วนคู่บารมีนั้นเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอันตรงกันข้ามกับคู่อาสวะ คือเป็นผู้ประกอบด้วย บารมี ได้แก่ มีอิทธิพลให้ป็น มีอิทธิพลรักคนสงวนตน มีอิทธิพลปลีกกายปลีกใจออกจากเครื่องติดทั้งหลาย มีอิทธิพลเสาะแสวงหาปัญญา มีอิทธิพลขยันหมั่นเพียร มีอิทธิพลอดทนต่ออารมณ์กระทบใจ ทั้งปวง มีอิทธิพลรักษาสังขะ มีอิทธิพลตั้งใจมุ่งมั่นในสิ่งที่จะพึงทำในผลที่จะพึงได้ มีอิทธิพลประกอบด้วยเมตตา มีอิทธิพลมัยยัสต์ในอารมณ์ คือเป็นกลางในอารมณ์ทั้งที่น่าชมและน่าชัง คู่บารมีได้บำเพ็ญความดีมาช้านาน ที่แรกความดีก็ยังไม่สู้กล้าแข็งนัก เมื่อบารมียังไม่เต็ม บริบูรณ์ ก็แก่กล้า ยังมีจุดบกพร่องอยู่ อาสวะได้โอกาสตรงจุดบกพร่องของคู่บารมีนี้เอง จึงเข้ามายึดครองบางจุดบางส่วนของจิตตนครได้ คู่บารมีกับคู่อาสวะจึงต่างก็ยึดมั่นกันอยู่ในจิตตนคร

สมุหทัยกับคู่อาสวะพร้อมด้วยพรรคพวกได้พยายามต่อต้านขับไล่ฝ่ายคู่บารมีอย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากพวกหัวใจและสมุนของสมุหทัยเป็นพวกคนจรหมอนหมิ่น จึงต้องอาศัยอารมณ์เพื่อสอดแทรก เข้าไปสู่จิตตนครทางระบบสื่อสาร เมื่ออารมณ์เข้าไปสู่จิตตนครทางระบบสื่อสาร สมุหทัยจึงอาศัยอารมณ์ เป็นสะพานส่งกิเลส ๑๕๐๐ ตัณหา ๑๐๘ เข้าไปสู่จิตตนครเป็นทิวแถว ตัวที่สำคัญก็ เช่น กามฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในกาม ซึ่งตามหลังอารมณ์ชื่อกุณินิมิต เข้ามาในจิตตนคร ทำให้จิตตนครปรากฏเป็น ที่น่าดูน่าชมไปเสียทั้งนั้น ชาวจิตตนครก็พากันสนุกสนานรื่นเริงไปทั้งเมือง แต่ก็มีอีกคนหนึ่ง คือ พยาบาท ความหงุดหงิดขัดเคือง ตบหลังอารมณ์ที่ชื่อว่า ปฏิฆะนิมิต คือ เรื่องที่ทำให้น่าชิงชังหวางหวางตาเข้ามาด้วย เมื่อพยาบาทเข้ามาสู่จิตตนคร ก็ทำให้จิตตนครกลายเป็น เมืองน่าเกลียดน่าชังไปทันที ชาวเมืองก็หาพากันหงุดหงิดไปทุกเรื่อง ปฏิฆะนิมิตเข้าไปถึงไหนชาวเมือง ก็พากันหงุดหงิดขัดเคืองไปถึงนั้น นอกจากนี้ สมุหทัยยังส่งทินมิทระ ความว่าง่วงเคลิบเคลิ้ม อุตริจุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญ ใจ วิจิกรณา ความลึกลับสลับกรตามกันเข้าไปสู่จิตตนคร ทำให้ชาวจิตตนครเกิดความสับสนอลหม่าน เดียวเป็นอย่างนั้น เดียวเป็นอย่างนี้ ซึ่งสมุหทัยเฝ้ามองดูด้วยความชอบใจ

สรุปในตอนนี่ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า ในจิตใจของคนเรานั้นมีความคิด เห็นอยู่ด้วยกันทั้ง ๓ อย่าง คือ ความคิดเห็นที่ถูกต้อง และความคิดเห็นที่ผิด ซึ่งเป็นเสมือนศาสนา ๒ ศาสนา อยู่ในจิตใจของคน อันเป็นเหตุให้คนเราก็มีผิดถูกบ้าง คิดผิดคิดชั่วบ้าง ขณะใดคิด ผิดคิดชั่วก็เป็น โอกาสให้กิเลสหรือความชั่วอื่นๆ เกิดขึ้นในจิตใจ ซึ่งเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงเปรียบ เสมือนสมุหทัย พร้อมสมุนพากันกรูเข้ามาสู่จิตตนครคือจิตของคน ขณะใดคิดดีคิดถูกก็เหมือน กับคู่บารมี เข้ามาถ่มถ่ม เจ้าเมืองคือจิตให้สำนึกได้ในทางดี บรรดาภิเลสและความชั่วทั้งหลายก็ถอย ห่างออกไปจากจิตชั่วคราว จิตใจก็สว่างไสวเบิกบาน

ฉะนั้น คนเราจึงควรคิดดีหรือมีกุศลธรรมประจำจิตอยู่เสมอ เพื่อปิดกั้นความชั่วหรือ อุกุศลธรรมไม่ให้มีโอกาสเข้ามาครอบงำจิตใจ เท่ากับทรงเตือนให้รู้ว่า จิตว่างจากกุศลธรรมเมื่อใด กิเลสก็จะเข้าครอบงำจิตใจเมื่อนั้น

สิ่งที่สมุหทัยกลัวอีกอย่างหนึ่งก็คือ โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจอย่างแนบคาย ซึ่งหมายถึง ความมีเหตุผลโดยวางรับอารมณ์ทั้งหลาย ไม่ปล่อยใจไปตามอารมณ์ แต่รู้จักใช้ปัญญาหรือเหตุผล เลือกเฟ้น เมื่อโยนิโสมนสิการเข้ามา พวกอารมณ์ก็กลายเป็นสมุนของสมุหทัยก็หมดอำนาจ ฉะนั้น สมุหทัยจึงพยายามส่งสมุนตัวสำคัญอีกคนหนึ่งเข้ามาสู่จิตตนครคือโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นคู่ปรับกับโยนิโสมนสิการ เมื่อโยนิโสมนสิการเข้ามาสู่จิตตนครได้ก็จะทำให้พวกอารมณ์แข็งแรงแข็งแกร่งต่าง เป็นการเปิดทางให้สมุนอีกพวกหนึ่งของสมุหทัย คือนิรณัน ๕ ได้แก่

กามฉันท์ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจจา กุฏกันเข้ามาสูจิตตนครทันที และท าให้ชาวเมืองสับสนวุ่นวายกัน
ไปทั้งเมือง

อโยนิโสมนสิการ คือการคิดอย่างไม่มีเหตุผลนี้แหละที่เป็นตัวตกแต่งอารมณ์ทั้งหลายให้เป็น ไปต่างๆ คล้ายผู้กำกับ
แต่งตัวโนนให้เป็น ตัวพระ ตัวนาง ตัวลิง ตัวยักษ์ แล้วก็ออกไปแสดงให้คนดู ชาวจิตตนครก็เหมือนคนดูโนน เมื่อเห็นตัวพระตัวนางก็
ชอบ เห็นตัวยักษ์ตัวมารก็ไม่ชอบ ซึ่งอันที่จริง เป็นเพียงตัวละครที่เขาแต่งขึ้นเท่านั้น ไม่ใช่ตัวจริง ฝ่ายคูบารมี เมื่อเห็นบ้านเมืองตก
อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น ก็พยายามหาทางช่วยเจ้าเมืองแก้ไข แต่เจ้าเมืองก็ยังยอมให้ทั้งคูบารมีและสมุหทัยทำหน้าที่อยู่ ในจิต
ตนครจึงมีทั้งวัดวาอาราม โรงสุรา โรงมหรสพ และสถานอบายมุขต่างๆ ศิลก็อยู่แต่ในวัด นอกวัดก็เป็นถิ่นของสมุหทัย คูบารมีจึงไป
หาพระบรมครูคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อขอคำแนะนำและวิธีแก้ไข พระบรมครูจึงตรัสแนะนำให้แก้ไขด้วยวิธีจิตตภาวนาหรือ
กรรมฐาน โดยใช้มนิตเครื่องกำหนด หมายถึงโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นคู่ปรับของอโยนิโสมนสิการ คูบารมีเมื่อได้รับพุทธโอวาทแล้ว
ก็มอง เห็นทางชนะ จึงรีบดำเนินการทันที

ฝ่ายสมุหทัย เมื่อเห็นว่าคูบารมีจะช่วงชิงอำนาจไปจากตน ก็ยิ่งเพิ่มกำลังพวกสมุนให้มากยิ่งขึ้น และใช้เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ
เพื่อทำให้ชาวเมืองหลงกลตกอยู่ในอำนาจของตน เหมือนกับชาวนาเอาผ้าผูกตา อูฐเพื่อหลอกให้อูฐเดินเวียนรอบบ่อ เพื่อชักน้ำเข้า
นา โดยที่อูฐคิดว่าตนเดินไปข้างหน้าเรื่อยๆ มิใช่เดิน เวียนรอบบ่อ และเหมือนกับคนสวมแว่นตาสีเขียวให้กับม้าที่ไม่ยอมกินหญ้า
แห้ง แต่พอสวมแว่นสีเขียว ม้าเห็นหญ้าเป็นสีเขียวก็คิดเป็นหญ้าสดก็กินหญ้าแห้งนั้น ทั้งคนเลี้ยงอูฐและคนเลี้ยงม้าก็เลยสบายไป
ชาวจิตตนครก็คล้ายกับอูฐ คือคิดว่าตนเองก้าวหน้า แต่อันที่จริงเป็นการก้าวไปข้างหน้าตาม ความอยากเท่านั้น แต่ความจริงก็ยัง
ถูกสมุหทัยผูกไว้ให้วนเวียนอยู่ในวัฏฏะแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ เช่นเดิม เหมือนอูฐที่ถูกหลอกให้เดินวนเวียนรอบบ่อน้ำ

คูบารมีก็ไม่ชักช้า ได้รับนำทูตคนสำคัญ ๒ คน คือ สมณะและวิปัสสนาเข้าไปพบเจ้าเมือง และก็ โชคดีที่เวลานั้นสติเป็น
นายประตุเมือง ทูตทั้งสองจึงเข้าไปโดยสะดวก ถ้านายประตุเป็นพรรคพวกของ สมุหทัยหรืออาสวะก็คงเข้าไปไม่ได้ การที่ให้สติเป็น
นายประตุและให้ทูตทั้งสองเข้าไปแจ้งความจริงแก่ เจ้าเมืองนี้เองที่พระบรมครูเรียกว่า วิจิจิตตภาวนา โดยมีโยนิโสมนสิการและ
นิมิตต่างๆ เป็นผู้สนับสนุน

คูบารมีได้ขอแสดงนิมิตต่างๆ ให้เจ้าเมืองดู โดยขอให้โยนิโสมนสิการเป็นผู้บรรยาย คล้ายกับ ฉายภาพยนตร์ให้เจ้าเมืองดู
นั่นเอง เริ่มจากแสดงอสุภนิมิต คือนิมิตที่ไม่งาม โยนิโสมนสิการก็บรรยาย ให้เห็นเป็นอสุภะอย่างจริงจัง พออสุภนิมิตปรากฏ กาม
ฉันท์ลูกสมุนของสมุหทัยก็วิ่งหนีทันที

จากนั้น ก็แสดงนิมิตที่เรียกว่า เมตตาเจโตวิมุตติ โยนิโสมนสิการก็บรรยายให้เห็นว่า คือความ หลุดพ้นแห่งใจด้วยเมตตา
อันเป็นลักษณะของคนใจดีมีเมตตาและยิ้มแย้มแจ่มใส เมื่อเมตตาเข้ามา พยาบาทลูกสมุนของสมุหทัยก็วิ่งหนีออกไปทันที นี่คือการ
พ้นจากพยาบาทด้วยเมตตา ต่อมาก็แสดงนิมิตที่เรียกว่า อาโลกะ คือแสงสว่าง โยนิโสมนสิการก็บรรยายให้เห็นว่า แสงสว่างทำให้
ตาสว่าง ใจสว่าง กระปรี้กระเปร่า เข้มแข็งไม่อ่อนแอ อาโลกะนี้แหละคือธาตุแท้แห่ง ความเพียร เมื่อจิตใจสว่างไสว ถีนมิทธะคือ
ความง่วงงุนเคลิบเคลิ้ม สมุนของสมุหทัยก็หนีห่างออกไป ทันที

ต่อจากนั้น ก็แสดงนิมิตที่เรียกว่า ความสงบใจ โยนิโสมนสิการก็บรรยายให้เห็นว่าการก าหนด ฐอยู่ทีลมหายใจเข้าออก
จนใจสงบจากความฟุ้งซ่านรำคาญนี้แหละคือ ความสงบใจ อันเป็นเหตุให้ อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ สมุนของ
สมุหทัยหนีหายไปทันที

สุดท้าย คูบารมีก็ฉายภาพเปรียบเทียบระหว่างกุศลกับอกุศล สิ่งมีโทษกับสิ่งไม่มีโทษ สิ่งเลว กับสิ่งประณีต สิ่งต่ำกับสิ่ง
ขาว ให้เจ้าเมืองดู โยนิโสมนสิการก็ได้บรรยายให้เห็นว่าแต่ละคู่แตกต่างกัน อย่างไร เจ้าเมืองได้ดูอย่างตั้งใจจนเกิดความรู้เห็นขึ้น
ด้วยตนเองว่า พรรคพวกของสมุหทัยนั้นล้วนเป็น พวกอกุศล มีโทษ เลว และต่ำส่วนพวกของคูบารมีนั้นล้วนเป็นกุศล ไม่มีโทษ
ประณีต และขาว ทั้งนั้น

เจ้าเมืองจึงเกิดศรัทธาในพระบรมครูยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ วิจิกิจจา ความลังเลสงสัย สมุนของสมุหทัยหนี ห่างออกไปทันที
ในตอนนีสรุปได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรมีประจำ ใจ คือโยนิโสมนสิการ การทำให้ในใจ
โดยแยกคาย คือคิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล อันจะท าให้เราไม่ตกเป็น ทาสของอารมณ์และกิเลส เมื่อขาดโยนิโสมนสิการเมื่อใด

ปาวจรภูมิ หรือภูมิที่ท่องเที่ยวไปในกาม ภูมิที่ท่องเที่ยวไปในรูป ภูมิที่ท่องเที่ยวไปในอรูป เรียกได้ว่าเป็นการแสดงนิทรรศการไตรภูมิอย่างละเอียดชนิดที่ ไม่มีใครทำได้เหมือน ทั้งนี้ก็เพื่อหลอกให้ชาวจิตตนครวนเวียนไม่อาจหลุดพ้นไปจากอำนาจของตนได้ สถาปนิกที่มาช่วยเขียนแบบให้แก่สมุหทัยก็คือ กิเลส ส่วนช่างผู้มาช่วยสร้างวงกลมตามแบบ ดังกล่าวก็คือ กรรม และสิ่งสร้างสรรค์ หรือฝีมือการสร้างของกรรมที่ปรากฏอยู่ในวงกลมอันมีมา ดังกล่าวนี้อีกคือ ไตรภูมิ หรือภพภูมิต่างๆ ที่รวมเรียกว่า วิบาก เพื่อแสดงนิทรรศการดังกล่าว สมุหทัยจึงได้จัดงาน สังสารวัฏ ขึ้น แล้วก็เชิญชวนชาวจิตตนคร ให้ไปเที่ยวชมนิทรรศการไตรภูมิในงานสังสารวัฏ ดังกล่าว และก็ปรากฏว่าผู้ที่ไปเที่ยวชมนิทรรศการ ไตรภูมิดังกล่าวแล้วพากันติดอกติดใจจนเวียนชมแล้วชมอีกไม่ยอมไปไหน ชมไม่รู้เบื่อ และจากการชมนิทรรศการไตรภูมิ ชาวจิตตนครจึงไม่เคยสงสัยว่า วิญญาณที่มากเกิดเป็นมนุษย์ นั้นมาจากไหนกัน เพราะได้เห็นวิญญาณที่ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ นั้นมากมายนับไม่ถ้วน วิญญาณที่มากเกิดเป็นมนุษย์เป็นเสมือนใบไม้หยิบมือเดียว เมื่อเทียบกับใบไม้ทั้งป่า ด้วยอนาการสร้างสรรค์ของกิเลส กรรม วิบาก นี้เองที่ทำให้มนุษย์วนเวียนอยู่กับการ เวียนว่ายตายเกิด ซึ่งพระบรมครูเรียกว่าเป็นความเนิ่นช้าของชีวิต เพราะทำให้ชีวิตไม่ก้าวไปไหน เพียง แต่ก้าวไปตามกิเลส กรรม วิบาก เท่านั้น แต่มนุษย์เองไม่รู้สึกว่าตัวเองวนเวียนและเนิ่นช้า กลับรู้สึกว่ วันเวลามันเร็วไปด้วยซ้ำ

เพื่อให้ชาวจิตตนครมีความเพลิดเพลินกับความวนเวียนมากขึ้น สมุหทัยจึงสร้างมายาในรูปของ โลกธรรม ๘ สอดใส่ไว้ในจิตใจของชาวเมือง ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ พร้อมทั้งสั่งการให้สมุนเอกคือ โลภ โทโส โมโห ค่อยๆกระตุ้นให้ชาวเมืองผูกพันหลงใหล ยินดียินร้ายในโลกธรรมเหล่านั้นแล้วก็พากันแสวงหาแย่งชิงกันสุดสุดในขณะที่จิตตนครกำลังเจริญรุ่งเรืองเต็มอัตรา กองทัพใหญ่ ๒ ฝ่ายที่อยู่กันคนละฟากของ จิตตนครก็สร้างความตึงเครียดขึ้นโดยชาวจิตตนครไม่ได้สังเกตเห็น เพราะมีวแต่เริ่มเรื่องอยู่กับความสุข สมบูรณ์ของจิตตนคร

พร้อมกันนั้น สิ่งหนึ่งที่ปรากฏขึ้นที่สุดขอบฟ้าไกลริบๆ โดยที่ชาวจิตตนครไม่ได้สังเกตเห็น นั่นคือภูเขาวงแหวนค่อยปรากฏตัวขึ้นรอบจิตตนครทั้ง ๔ ทิศ แล้วก็ค่อยๆ ปรากฏตัวเคลื่อนเข้ามาสู่ใจ กลางจิตตนครอย่างช้าๆ และสูงใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกัน จิตตนครก็เริ่มปรากฏความเปลี่ยนแปลงนั่นคือ ถนน ๔ สายสำคัญเริ่มชำรุดผุพัง ระบบสื่อสารทั้งหลายเริ่มเสื่อมโทรมและเชื่องช้า แม้จะมีการบูรณะก็ไม่ดีดังเดิม แต่กองทัพ ๒ ฝ่ายที่อยู่กันคนละฟากเมือง คือกองทัพสังโยชน์ และกองทัพมรรค กลับมีการ รวมกำลังพลและกระชับพื้นที่ยิ่งขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างต้องการคุมอำนาจในจิตตนครไว้แต่ผู้เดียว

กองทัพฝ่ายสังโยชน์ได้วางแผนที่จะปราบกองทัพมรรค และพยายามเอาใจเจ้าเมืองจิตตนคร โดยการพยายามทำสิ่งสวยงามๆ เพื่อปกปิดความเปลี่ยนแปลงของจิตตนครให้เจ้าเมืองได้เห็น พร้อมทั้งพยายามทำให้เจ้าเมืองซึ่งตอนนี้แก่ชราลง มองเห็นว่าตัวเองยังไม่แก่ ด้วยการให้พรรคพวกของตนเอง มาคอยส่งเสียงเชียร์เจ้าเมืองว่ายังหนุ่มและหล่อเหลาเหมือนเดิม ซึ่งทำให้เจ้าเมืองโปรดปราน เมื่อได้ที่ สมุหทัยจึงขอแสดงแสนยานุภาพของกองทัพสังโยชน์ โดยการชวนสนามให้เจ้าเมืองดู กองทัพสังโยชน์โดยมีสังโยชน์เป็นแม่ทัพใหญ่ จึงจัดชวนสนามกองทัพสังโยชน์ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ กองทัพน้อย ให้เจ้าเมืองและชาวเมืองจิตตนครดู คือ

กองทัพน้อยที่ ๑ ชื่อ สักกายทิฏฐิ ประกอบด้วยก กำลังพล ๕ เหล่า แต่ละเหล่าแบ่งเป็น ๔ หมู่ รวมเป็น ๒๐ หมู่ (สักกายทิฏฐิ ๒๐)

กองทัพน้อยที่ ๒ ชื่อ วิจิกิจจา ประกอบด้วยก กำลังพล ๓ เหล่า เหล่าที่ ๑ แบ่งเป็น ๕ หมู่ เหล่าที่ ๒ แบ่งเป็น ๖ หมู่ เหล่าที่ ๓ แบ่งเป็น ๘ หมู่ รวม ๑๙ หมู่ (วิจิกิจจา ๑๙)

กองทัพน้อยที่ ๓ ชื่อ สีลพตปรามาส มีกำลังพล ๒ เหล่า (สีลพตปรามาส ๒)

กองทัพน้อยที่ ๔ ชื่อ กามราคะ มีกำลังพล ๕ เหล่า (กามราคะ ๕)

กองทัพน้อยที่ ๕ ชื่อ ปฏิมะ มีกำลังพล ๑๐ เหล่า (ปฏิมะ ๑๐)

กองทัพน้อยที่ ๖ ชื่อ รูปราคะ มีกำลังพล ๓ เหล่า แต่ละเหล่าแบ่งเป็น ๔ หมู่ รวม ๑๒ หมู่ (รูปราคะ ๑๒)

กองทัพน้อยที่ ๗ ชื่อ อรูปราคะ มีกำลังพล ๓ เหล่า แต่ละเหล่าแบ่งเป็น ๔ หมู่ รวม ๑๒ หมู่ (อรูปราคะ ๑๒)

กองทัพน้อยที่ ๘ ชื่อ มานะ มีกำลังพล ๙ เหล่า (มานะ ๙)

กองทัพน้อยที่ ๙ ชื่อ อุทธัจจะ มีกำลังพล ๓ เหล่า แต่ละเหล่าแบ่งเป็น ๖ หมู่ รวม ๑๘ หมู่ (อุทธัจจะ ๑๘)

กองทัพน้อยที่ ๑๐ ชื่อ อวิชา มีกำลังพล ๘ เหล่า แต่ละเหล่าแบ่งออกเป็นหลายหมู่ (อวิชา ๘)

เมื่อเจ้าเมืองและชาวเมืองได้ชมการสวนสนามของกองทัพสังโยชน์แล้ว ก็เกิดติดอกติดใจเป็นอย่างมากคือ กองทัพ
สักกายทฎฐิทำให้เกิดยึดมั่นในกายตน กองทัพวิจิกิจจาทำให้สงสัยในพระรัตนตรัย กองทัพสีลพัทพรามาสทำให้ติดใจใน
เครื่องรางของขลัง กองทัพกามราคะทำให้ติดใจในกาม กองทัพ ปฎิฆะทำให้จิตใจหงุดหงิด กองทัพพรุประคะทำให้ติดใจในรูปผาน
กองทัพพรุประคะทำให้ติดใจใน รูปผาน กองทัพมานะทำให้เกิดความสำคัญตนต่างๆ กองทัพพฤษจจะทำให้ใจฟุ้งซ่าน กองทัพ
อวิชชา ทำให้หลงเข้าใจผิดไปต่างๆ สรุปได้ในตอนนี้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงอธิบายให้เห็นว่า ในจิตใจมนุษย์นั้นมีกิเลสที่เป็น
ตัวทำให้มนุษย์ทำการต่างๆ ทั้งทางดีและทางชั่วที่รวมเรียกว่า กรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็มีผลตามมา รวมเรียกว่า วิบาก และวิบากก็
กลับไปเสริมกิเลสให้แรงยิ่งขึ้น แล้วกิเลสก็ทำให้มนุษย์ทำการกรรมอีก ชีวิต มนุษย์จึงวนเวียนอยู่อย่างนี้ด้วยอำนาจของกิเลส กรรม
วิบาก โดยที่ตัวมนุษย์ไม่รู้สึกรู้ว่าตนวนเวียนอยู่ ที่เดิม คือ เวียนเกิดเวียนตาย ซึ่งการเวียนเกิดเวียนตายนี้เองที่พระพุทธศาสนา
เรียกว่าเป็นความเนิ่นช้า เพราะมันทำให้ชีวิตไม่ไปไหนจากการวนเวียนเกิดตายๆ และกิเลสก็ยังมีลูกเล่นคือ โลกธรรม ๘ มาให้
มนุษย์ยินดีร้ายอีก เป็นการทำให้เพลินอยู่กับการวนเวียนโดยไม่รู้สึกรู้ว่าวนเวียนอยู่กับที่ นอกจากนี้ ในจิตใจมนุษย์ยังเป็นที่
ต่อสู้กันของพลังกิเลสกับพลังคุณธรรม ซึ่งเปรียบเสมือน กองทัพใหญ่ ๒ ฝ่าย ที่คอยหาโอกาสที่จะเอาชนะซึ่งกันและกัน กองทัพ
ฝ่ายกิเลสที่สำคัญก็คือ สังโยชน์ ๑๐ ดังกล่าวแล้ว ส่วนกองทัพฝ่ายคุณธรรมก็คือ มรรค ๘ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป.

เมื่อความตื่นเต้นประทับใจกับการสวนสนามของกองทัพสังโยชน์สงบลงแล้ว ชาวจิตตนครก็ คิดถึงกองทัพมรรค อยาที่จะ
ดูการสวนสนามแสดงพลังของกองทัพมรรคบ้าง ฝ่ายคู่บารมีและมรรคบดี แม่ทัพใหญ่ฝ่ายกองทัพมรรคก็คิดอยู่แล้วว่าควรจะแสดง
พลังกองทัพ มรรคให้เจ้าเมืองและชาวเมืองจิตตนครได้ดูบ้าง เพื่อเป็นการประกาศพระธรรมค าสอนของพระบรมครู ให้ชาวเมืองได้
ชม จึงได้จัดการสวนสนามกองทัพมรรคให้เจ้าเมืองและชาวจิตตนครชมตามความ ต้องการ ณ ใจกลางเมืองของจิตตนคร กองทัพ
มรรคได้เริ่มการสวนสนามโดยเริ่มด้วยพิธีอิทธิปาฏิหาริย์ แสดงธาตุทั้ง ๔ ให้ชาวเมือง ได้เห็น คือแสดงธาตุดิน ให้ชาวเมืองเห็น
อากาศแห้งแข็งเหมือนกับดินหรือภูเขาที่กำลังจะถล่มทับชาว เมือง แสดงธาตุน้ำให้ชาวเมืองเห็นอากาศเหมือนน้ำในมหาสมุทร
กำลังจะตกลงมาท่วมชาวเมือง แสดง ธาตุไฟให้ชาวเมืองเห็นอากาศเหมือนลูกปืนไฟกำลังจะเผาไหม้จิตตนครให้เป็นจุณ แสดง
ธาตุลมให้ ชาวเมืองเห็นเหมือนกับอากาศกำลังปั่นป่วนเป็นพายุร้าย กำลังจะพัดถล่มจิตตนคร ซึ่งภาพดังกล่าว ทำให้ชาวจิตตน
ครตกใจกลัว มรรคบดีจึงประกาศแก่ชาวเมืองว่า ไม่ต้องกลัว ให้ทุกคนตั้งใจถึง พระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่ง แล้วทุกสิ่งทุกอย่างนั้น
ก็จะหายไปทันที เมื่อชาวเมืองกระเท ไปตามค ๑ ประกาศ ความหวาดกลัวดังกล่าวก็หายไปทันที

จากนั้น แสดงอาเทศนาปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์คือการดักใจคน) ท ำให้ชาวเมืองมองเห็นความ เข้าใจว่า ตัวเรา ลอยอยู่ใน
อากาศเต็มไปหมด ท ำให้ทุกคนรู้สึกเหมือนตัวเองลอยอยู่ในอากาศ และท ำให้ชาวเมืองคิดว่าก ำลังดู ตัวเรา ของแต่ละคนทั้งใน
อดีตที่ผ่านมารวมทั้งที่จะเป็นไปในอนาคต ด้วย เท่ากับท ำให้ทุกคนเห็นอดีตชาติของตนเองที่ผ่านมาทั้งดีและชั่ว และเห็นอนาคต
ชาติของตนเอง ด้วยว่าจะไปทางไหน ท ำให้พวกเขาารู้สึกเข้าใจด้วยตนเองว่า นี่เองคืออนรก นี่เองคือสวรรค์ นี่เองคือบาป นี่เองคือ
บุญ ที่เราท ำมา และแล้วภาพของสมุนของสมุทัยคือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ปรากฏตัวลอยอยู่ในอากาศพร้อมทั้งภาพ
ของคู่อาสวะลอยอยู่เบื้องหลังต่างๆ ท ำให้ชาวจิตตนครเข้าใจ ว่า อ้อ พวกนี้เองที่ท ำให้เราท ำบาปท ำกรรม

จากนั้น คู่บารมีและมรรคบดีเห็นว่าชาวเมืองอยู่ในอาการที่พร้อมจะดูการสวนสนามของ กองทัพมรรคแล้ว จึงเริ่มการ
สวนสนามแสดงพลังของกองทัพมรรคในฐานะเป็นอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์ คือการสั่งสอน) กองทัพมรรคจึงได้ออกเดินสวน
สนามตามลำดับคือ กองทัพน้อยที่ ๑ คือสัมมาทฎฐิ กองทัพน้อยที่ ๒ คือสัมมาสังกัปปะ กองทัพน้อยที่ ๓ คือสัมมาวาจา กองทัพ
น้อยที่ ๔ คือสัมมาภิมันตะ กองทัพน้อยที่ ๕ คือสัมมาอาชีวะ กองทัพน้อยที่ ๖ คือสัมมาวายามะ กองทัพน้อยที่ ๗ คือสัมมาสติ
กองทัพน้อยที่ ๘ คือสัมมาสมาธิ แล้วกองทัพน้อยที่ ๘ ที่ ๙ ที่ ๑๐ ก็แปรขบวนรวมเป็นกองทัพพิเศษเรียกว่า จิตตสิกขา หรือ สมาธิ
กองทัพน้อยที่ ๕ ที่ ๔ และที่ ๓ ก็แปรขบวนรวมเป็นกองทัพพิเศษเรียกว่า สีลสิกขา กองทัพน้อย ที่ ๒ และที่ ๑ แปรขบวนรวมเป็น
กองทัพพิเศษเรียกว่า ปัญญาสิกขา กองทัพใหญ่มรรคแปรขบวน กลับไปกลับมา คือโดยอนุโลมและปฏิโลม แล้วก็มีเสียงประกาศ
ว่า ระบบนี้เรียกว่า อนุปฏิปทา (ความปฏิบัติโดยล าดับ) แล้วก็แปรขบวนเป็นแบบต่างๆ ตั้งแต่เป็นกอง ๑ จนถึง ๘๔๐๐๐ กอง
(คือธรรมหมวด ๑ ถึง ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์)

สรุปได้ในตอนนี้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงอธิบายให้เห็นว่า ใจคนนั้นเมื่อได้คิดสิ่งชั่วๆ จนเต็มที่แล้ว บางทีก็อาจหวน
คิดถึงสิ่งดีๆ หรือความดี เมื่อถึงโอกาสนี้คนเราก็ควรพยายามคิดดีๆ ต่อไปตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงแสดงสั่งสอนไว้ ก็จะทำให้

เราเห็นความจริงหรือธรรมะที่ทรง สั่งสอนเกี่ยวกับเรื่อง สุขคติ ทุกคติ กรรมนิยาม คือชีวิตดี ชีวิตชั่ว ซึ่งเป็นไปตามการกำหนดของกรรมที่เรา กระทำไปตามอ านาจของของกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา รวมไปถึงท าทให้เราเข้าใจถึงทางปฏิบัติที่ ถูกต้องได้แก่ มรรค ๘ ซึ่งสรุปลงในหลักไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกรวมว่า อนุพุทธปฏิบัติ ซื่อปฏิบัติโดยล าดับ และทรงอธิบายให้ เห็นว่า คาสอนของพระพุทธศาสนานั้น สามารถสรุปรวมลงเป็น ๑ ก็ได้ เป็น ๒ ก็ได้ หรือจะกระจายแยกย่อยออกให้ละเอียดเป็น ๒๐, ๓๐ จนถึงเป็น ๘๔๐๐๐ พระธรรมชั้นก็ได้ เหมือนกับการแปรชบวนกองทัพให้รวมเป็นกองเดียว หรือแยกย่อยเป็นหมวดเล็ก

หมวด

น้อยก็ได้ ฉะนั้น การแปรชบวนของกองทัพมรรคแสดงให้เห็นอนุพุทธปฏิบัติในลักษณะต่างๆ ตั้งแต่เป็น หมวดเดียว ๒ หมวด ไปจนถึง ๘๔๐๐๐ พระธรรมชั้นนั้น สุดท้ายได้ประมวลลงเป็นลำดับธรรมปฏิบัติ ๖ ชั้น คือ

๑. คีล แบบต่างๆ อันเป็นเหตุให้ได้ความสุขจากกรรมที่ไม่มีโทษ

๒. อินทรีย์สังวร คือ ส ารวมระวังในเวลารับรู้เรื่องต่างๆ ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๖ อันเป็นเหตุ ให้ได้ความสุขจากการที่จิต ไม่ถูกความยินดียินร้ายร ัวรด

๓. สติสัมปชัญญะ อันเป็นเหตุให้ได้ความสุขจากการมีความระลึกทั่วทุกอิริยาบถ

๔. สันโดษ อันเป็นเหตุให้ได้ความสุขจากความอิมความพอใจในทรัพย์สิ่งของ

๕. จิตตปริโยสณะ อันเป็นเหตุให้ได้ความสุขจากจิตสงบระงับจากกิเลสมีความพอใจในกาม เป็นต้น

๖. ฌาน อันเป็นเหตุให้ได้ความสุขจากจิต ที่จิตตั้งมั่นแน่วแน่และบริสุทธิ์ผ่องแผ้วไปทั่วกาย

ชาวจิตตนครซึ่งเฝ้าดูกองทัพมรรคด้วยความสงบนั้น ได้เกิดความซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีจิตใจผ่องใส แล้วทันใดนั้น ชาวเมืองก็เปล่งวาทาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะกระหึ่มไปทั้งเมือง พร้อม ทั้งมีเสียงประกาศก้องว่า สมุทัยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ หาใช่ เป็นเหตุให้เกิดสุขที่แท้จริงไม่ ฝ่ายกองทัพของสมุทัย เมื่อเห็นสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปเช่นนั้น ก็ต้องล่าถอยออกไป แต่ก็ยังมั่นใจ ว่าจะเอาชนะกองทัพมรรคได้ ขณะนั้น สติและอินทรีย์สังวรคุมประตูเมืองทั้งปวงไว้ได้ แต่อาารมกับนิรวรณก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ คีล วินัย และสุจริต ๓ ก็คุมไตรทวารไว้อีกส่วนหนึ่ง แต่ทุจริต ๓ ก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ ส่วนหิริโอตตปเปก็ ตรวจตราไปทั่วเมือง แต่หัวใจทั้ง ๓ กับพวกอันธพาลทั้งหลายก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ สติสัมปชัญญะคุม

การจรรจาหรืออิริยาบถทั้งปวงไว้ แต่อสติสัมปชัญญะก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ สันโดษคุมการแบ่งสรรปันส่วน ทรัพย์สินและ เครื่องอุปโภคบริโภค แต่อิฉฉา โลกยะ มัจฉริยะ ก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ สัมมาทิฐิ โยนิโสมนสิการ และสังจาจะ คุมสมองเมือง แต่ มิฉฉาทิฐิกับโยนิโสมนสิการและมายา ก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ อัปมาทธรรมคุมใจกลางเมือง แต่ปมาทธรรมก็คุมเชิงอยู่ใกล้ๆ กองทัพ ทั้ง ๒ ฝ่ายต่างคุมเชิงกันอย่างใกล้ชิด

คูบารมีนั้นดูแลที่พักของนครสามเอย่างใกล้ชิด มรรคบดีก็ควบคุมจิตตนครทั่วไป ส่วนกำลัง ของฝ่ายตรงข้ามก็พยายาม เข้าประชิดนครสามเและกระจายไปทั่วเมือง กองทัพทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมที่จะทำสงครามแย่งชิงจิตตนครทุกเมื่อ เพียงแต่รอจังหวะที่ เหมาะเท่านั้น ขณะที่สถานการณ์ทางทหารในจิตตนครกำลังถึงขีดสุดนั้น สถานการณ์ทางธรรมชาติ คือ ภูเขาเมฆมาทัง ๕ ทิศ ก็กลิ้งเข้ามาหาตัวเมืองใกล้เข้ามาเรื่อยๆ พร้อมจะบดขยี้จิตตนครให้พินาศ ขณะเดียวกัน ในจิตตนครเองก็มีความแปรปรวนยิ่งขึ้น ถนนหนทางชำรุด ระบบสื่อสารเสียหาย โรงงานต่างๆ (คืออาการ ๓๒) ก็ทรุดโทรมจนผลิตอะไรก็ไม่ค่อยพอใช้หรือเสื่อมคุณภาพ อธิบัติกรม

โรงงานทั้ง ๕ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ วาโยธาตุ เตโชธาตุ อากาสธาตุ ก็ช่วยอะไรไม่ได้ แต่สมุทัย ก็พยายามเข้ามา ปลอบใจชาวเมืองว่าไม่ต้องห่วง ตนเองจะช่วยซ่อมแซมแก้ไขให้ดูดีเหมือนเดิมได้ ด้วยวิธีตักแต่งหรือใส่ของปลอมแทนของเดิม ในตอนนี้สรุปได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า ธรรมะคือคำสอนล าคัญของ พระพุทธศาสนานั้น แม้มีมากมาย เพียงไร เมื่อสรุปลงเป็นธรรมปฏิบัติ หรือลำดับการปฏิบัติ ที่เรียกว่า อนุพุทธปฏิบัติแล้ว ก็มี ๖ ชั้นตอน ซึ่งจะเสริมกันและกันไป ตามลำดับคือ คีล อินทรีย์สังวร (ความระมัดระวังในการรับรู้ทางประสาทสัมผัส) สติสัมปชัญญะ สันโดษ จิตตปริโยสณะ (ความซ าระจิตให้ สะอาดผ่องแผ้ว) และฌาน (คือการเจริญสมถภาวนา หรือเจริญสมาธิ) และเมื่อมีจิตใจมั่นคงอยู่ในพระรัตนตรัย ก็จะไม่มีความหวาดกลัวในสิ่งทั้งหลาย พร้อมทั้งน้อมนำเอาพระธรรมค าสอนของพระ พุทธเจ้ามี สติ คีล วินัย สุจริต ๓ เป็นต้น มาปฏิบัติก็

จะช่วยคุ้มครองมิให้กิเลสและความชั่วทั้งหลาย เข้ามากล้ำ ากภายในจิตใจของคนจึงเป็นเสมือนสนามรบ ที่กองทัพฝ่ายธรรมกับ กองทัพฝ่ายกิเลสต่อสู้แย่งชิงกัน เพื่อจะครองใจคน ในขณะที่เดียวกันสังขารร่างกายก็ชำรุดทรุดโทรมไปตามวัย ใกล้ความตายเข้าไป ทุกที เสมือนมีขุนเขามหิมากลิ้งมาเพื่อบดขยี้ โดยที่เจ้าตัวไม่รู้ตัว.

จิตตนครต้องอาศัยสิ่งที่ผลิตจากโรงงานต่างๆ (คืออาการ ๓๒) ซึ่งมาประกอบกันเป็นจิตตนคร ขึ้น เริ่มต้นแต่จุดเริ่มแรกของชีวิตที่เรียกว่า กลละ ที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า จนเป็นอวัยวะต่างๆ ของ ร่างกาย ร่วมกันทำหน้าที่ต่างๆ ของชีวิต ซึ่งสรุปได้เป็น ๙ ระบบ คือ ระบบโคจรกระดูก ระบบ กล้ามเนื้อ ระบบประสาท ระบบการไหลเวียนของโลหิตและน้ำ าเหลือง ระบบหายใจ ระบบย่อยอาหาร และถ่ายเท ระบบขับถ่ายปัสสาวะ ระบบสืบพันธุ์หรือระบบสร้างเมืองใหม่แห่งจิตตนคร ระบบ ต่อมไร้ท่อ เมื่อโรงงานต่างๆ ชำรุด ระบบเหล่านี้ก็ชำรุด แม้อธิปไตยโรงงานทั้ง ๙ ก็แก้ไขไม่ได้ เป็นเหตุให้เกิดภัยอีกอย่างหนึ่งคือ พยาธิภัย เมื่อยามบ้านเมืองดี ชาวจิตตนครก็สนุกสนานร่าเริง เมื่อบ้านเมืองเริ่มทรุดโทรมพร้อมทั้ง ปรากฏภูเขามหิมากลิ้งมาจากระบบบดขยี้ ก็มี พยาธิภัยรุมเร้า ชาวจิตตนครพร้อมทั้งนครสามิก็เริ่มมอง เห็นภัยของชาวจิตตนคร แม้สมุหทัยพร้อมพรรคพวกจะพยายามมา ปลอบใจและช่วยบูรณะก็ไม่สามารถ ช่วยได้ มายาอำพรางที่สมุหทัยเคยใช้กับชาวจิตตนครก็เริ่มไม่ได้ผล และความจริงก็เริ่มปรากฏ ชัดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ สมุหทัยก็เปิดประชุมหาหรือเตรียมการเพื่อเผด็จศึก โดยแผนการแรก ต้องคุมนคร สามิไว้ในอำนาจให้ได้ก่อน โดยให้คู่อาสาจะพยายามใกล้ชิดเพื่อควบคุมนครสามิ พร้อมทั้งคอยเติม อวิชา ภพ และกาม แก่นครสามิ เพื่อให้นครสามิเข้าใจผิด ในเรื่องต่างๆ แต่ไม่ได้ผลเพราะนครสามิเกิด อารมณ์รักตัวกลัวตาย จึงไม่ยอมตามสมุหทัย ประกอบกับคูบารมีก็คอยเฝ้าดูแลอยู่ ใกล้ชิด พร้อมทั้ง คอยเติมธรรม เช่น ปัญญาบารมีเป็นต้นให้แก่นครสามิ ทำให้นครสามิซึ่งได้ยึดมั่นในพระรัตนตรัย พร้อมกับ ชาวเมืองมาแล้ว รู้เห็นความเป็นไปของทั้ง ๒ ฝ่ายตามเป็นจริง จิตตธาตุหรือวิญญาณธาตุ อันเป็นธาตุวิเศษของนครสามิจึงแจ่มใส ขึ้น มองทะลุอารมณ์และมายาทั้งปวงของสมุหทัย เห็นภัยเฉพาะ หน้าของจิตตนครตามจริง

เมื่อวิญญาณธาตุ คือธาตุวิเศษของนครสามิแจ่มจรัสขึ้นในสังขารคือความจริง คู่อาสาจะต้อง ถอยห่าง ไม่อาจสู้แสงสว่างของธาตุรู้ได้ คูบารมีก็มาปรากฏตัวขึ้น ทำให้นครสามิปิดโสมนัสว่าได้พบ กัลยาณมิตร ดูคนตกน้ำ ามองเห็นแพ แล้วก็ยึดแพเป็นที่พึ่งทันที คูบารมีได้เตือนนครสามิ พร้อมทั้งชาวเมืองให้ตั้งจิตระลึกถึงพระบรมครูสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งกำจัดภัย และขอให้ฟังคำสอนของพระองค์ที่ทรงสอน พระสาวกครั้งหนึ่ง มีใจความว่า เมื่อมรดกภัยบังเกิดขึ้น ไม่มี กิจอื่นที่จะพึงทำได้นอกจาก ธรรมจริยา การประพฤติธรรม สมจริยา การประพฤติสมควร กุศลจริยา การทำกุศล บุญกิริยา การทำบุญ ชรามรณะนั้นเปรียบเสมือนภูเขาสูงจรดฟ้า เมื่อชรามรณะครอบงำ าสัตว์โลกอยู่ กองทัพหรือ เวทย์มนต์ใดก็เอาชนะชรามรณะไม่ได้ นอกจาก ธรรมจริยา สมจริยา กุศลจริยา บุญจริยา เท่านั้น

นครสามิพร้อมด้วยชาวจิตตนครพากันตั้งศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง และพากัน ประพฤติธรรม คือ ท าทาน รักษาศีล บ าเพ็ญภาวนาคืออบรมใจและปัญญา ทุกคนในจิตตนครได้ปฏิบัติตามค าแนะนำ ของคูบารมี ความหวาดกลัวทั้งปวงก็สงบไป ในตอนนี้ สรุปได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระอริบถายให้เห็นว่า สังขารร่างกายของมนุษย์ ซึ่งประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ หรือ ธาตุ ๖ นั้น เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาวก็ท าให้คนลืมนึกถึงความเจ็บความแก่ ความตาย ซึ่งเปรียบเสมือนภูเขามหิมาแต่อยู่ไกลสุดขอบฟ้าจึงมองไม่เห็น แต่เมื่อสังขารร่างกายแก่ชรา ลง จึงเริ่มรู้สึกถึงความเจ็บความแก่ความตาย ซึ่งเปรียบเสมือนภูเขามหิมาที่เริ่มเคลื่อนใกล้เข้ามาจนมอง เห็นได้และเห็นได้ชัดขึ้นเรื่อยๆ จนท าให้เกิดอาการตกใจกลัว แต่ถ้าเรามีพระรัตนตรัยเป็นที่ยึดมั่นและศึกษาปฏิบัติธรรม ตามที่พระพุทธองค์ตรัสสอน ความหวาดกลัวดังกล่าวก็จะสงบไปได้ เพราะธรรมะท าให้รู้ถึงความจริงของชีวิต.

คูบารมี มองเห็นสถานการณ์ของนครสามิและชาวจิตตนครเปลี่ยนแปลงไปในทางดี จึงเห็นว่า ถึงโอกาสที่จะเชิญทูต คือ สมณะและวิปัสสนา ซึ่งเป็นทูตที่พระบรมครูทรงให้มาช่วยชาวจิตตนครใน ยามคับขัน พร้อมทั้งพุทธศาสน์ เข้ามาสู่จิตตนครโดย ส่วน เมื่อนครสามิได้รับแจ้งก็ให้เชิญทูตทั้ง ๒ มาทันที ฝ่ายทูตทั้ง ๒ ได้ทราบการเชิญโดยกระแสจิตก็มาสู่จิตตนครโดยส่วน ฝ่าย สมุหทัยเห็นสถานการณ์ตกเป็นรองดังนั้น ก็ให้อารมณ์กับนิเวรณท การโจมตีซึ่งประตูเมือง จากสติและอินทริยสังวรทันที่ เพื่อ ป้องกันมิให้ทูตทั้ง ๒ เข้าเมืองได้ แต่สติและอินทริยสังวรก็ตั้งรับและ ตีให้ถอยร่นไปได้ สมุหทัยสั่งให้ทุจรัต ๓ ซึ่งไตรทวารพร้อมทั้งให้ พวกอินทพาลกวนเมือง แต่ก็ถูก นิรี โอตตปปะ สีล วินัย และสุจรัต ๓ ป้องกันไว้ได้ ให้อสติอสังฆปัญญะพยายามยึดการจวจร แต่ สติสังฆปัญญะก็ป้องกันไว้ได้ ให้อิจจา โลกะ มัจฉริยะ ปล้นคลังทรัพย์สิน แต่สันโดษก็ป้องกัน ไว้ได้

ให้มีจลาทิกฐิ อโยนิโสมนสิการ และมายา จึงสมองเมือง แต่สัมมาทิกฐิ โยนิโสมนสิการ และสังจะ ก็ป้องกันไว้ได้ ให้ป
มาทธรรมยึดใจกลางเมือง แต่อัปมาทธรรมก็ป้องกันไว้ได้ ให้กิเลสตัดหา ทั้งหมดก่อนเมืองทั่วไป แต่มรรคตีกิสงธรรมชั้น
ทั้งหลายจับกุมปราบปรามรักษา ความสงบไว้ได้ เป็นอันว่ากองก ล้างฝ่ายมรรค รักษาความสงบของเมืองไว้ได้ทุกจุด ทูตทั้ง ๒ จึง
เข้าเมืองและได้ พบกับนครสามี่ พร้อมมอบพุทธศาสน์แก่นครสามี่ นครสามี่ได้รับและอ่านพุทธศาสน์ คือมัจฉิมายาปฏิพา หรือ
อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็น ยถาภูตพจน์ของพระบรมครูแล้วก็เข้าใจและซาบซึ้งในพุทธศาสน์อย่างน่าอัศจรรย์ เมื่ออ่านแล้วก็ พง
พินิจทูตทั้ง ๒ คือสมณะและวิปัสสนา ก็มองเห็นทางที่ทูตทั้ง ๒ นั้นค าเนินเป็นทางพิเศษ เมื่อฟังยิ่งขึ้นก็เห็น เป็นทาง คือมรรคมี
องค์ ๘ ครั้นมองเห็นทางมาของทูตทั้ง ๒ ประจักษ์ชัดแล้ว ก็พงพินิจที่สมณะ มองเห็นจิตที่สงบตั้งมั่น ก็พงลงไปในจิตนั้น ก็พบ
วิปัสสนาซ้อนอยู่กับสมณะ ในขณะนั้น สมุทัยก็ส่งกองทัพส่งโยชน์เข้าโจมตีกองทัพมรรคทันที เพราะเป็นโอกาสสุดท้ายที่ จะ
ขัดขวางท ลายฝ่ายคู่บารมี ฝ่ายกองทัพมรรค ซึ่งเตรียมพร้อมอยู่แล้วก็เข้าปะทะป้องกันชัยภูมิของเมืองไว้ได้

เสียงการรบดังไปถึงที่พำนักของนครสามี่ ทำให้นครสามี่ชะงักการพงพินิจทูตทั้งคู่ แล้วหันไป ดูเหตุการณ์ดังกล่าว คู่อา
สวะจึงรีบเยี่ยมหน้าเข้ามาชวนนครสามี่ให้ทิ้งทูตทั้งคู่แล้วออกไปกับตนโดยเร็ว เพราะกองทัพของฝ่ายสมุทัยจะชนะอยู่แล้ว แต่นคร
สามี่ไม่เอาด้วย เพราะมีศรัทธายึดมั่นในพระบรมครู และเห็นว่าสมุทัยนั้นเป็นเหตุแห่งทุกข์เสียแล้ว แต่ก็ยังสงสัยอยู่ว่า กองทัพฝ่าย
ใดจะชนะพร้อมทั้งนึกถึงคู่บารมี คู่บารมีก็ปรากฏตัวขึ้นทันที พร้อมกับบอกว่า กองทัพมรรคได้ป้องกันชัยภูมิของเมืองไว้ได้
หมดแล้ว และก ล้างจะยกไปท ลายกองทัพส่งโยชน์ ขอให้อยู่กับทูตทั้งคู่และพงพินิจทูตทั้งคู่ต่อไป นครสามี่จึงกลับมาพงพินิจ
สมณะใหม่ มองเข้าไปพบวิปัสสนา ก็ปรากฏสังจะทั้ง ๔ ขึ้นในวิปัสสนา

ขณะที่สังจะทั้ง ๔ เริ่มปรากฏขึ้นแกจิตตธาตุของนครสามี่นั่นเอง กองทัพส่งโยชน์ก็พ่ายแพ้แก่ กองทัพมรรค กองทัพมรรค
ได้ตามไปท ลายล้างกองทัพน้อยทั้ง ๓ ของกองทัพส่งโยชน์ (คือ สักกายทิกฐิ วิจิกจจา สิลัพพตปรามาส) ธรรมจักรคือดวงตาเห็น
ธรรมได้เกิดขึ้นแก่นครสามี่ ท าให้ สมุทัยและคู่อาสวะอ่อนก ล้างลงจนต้องขอท ล้างบุญสาบศึกกับกองทัพมรรค ในตอนนี้สรุปได้
ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงอธิบายให้เห็นว่า เมื่อความดีเข้มแข็งเต็มที่แล้ว ความชั่วก็พ่ายแพ้สงบไปทันที ข้อส คำนวณอยู่ที่ทุก
คนควรพยายามอบรมความดีให้เจริญเข้มแข็ง และความดีที่จะท าให้ความชั่วสงบได้ราบคาบ คือ สมณะและวิปัสสนา.

เจ้าพระคุณสมเด็จฯพระญาณสังวร สมเด็จฯพระสังฆราช ทรงรอบรู้ในพระธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนา ทั้งในทาง
ปริยัติและในทางปฏิบัติ และโดยที่พระองค์ทรงมีพระอัธยาศัยใฝ่รู้ จึงทรง แสวงหาความรู้ในทางวิชาการสมัยใหม่ด้านต่างๆ อย่าง
กว้างขวาง เป็นเหตุให้ทรงมีพระพรตนะทาง ธรรมกว้างขวางสมสมัย สามารถประยุกต์พระธรรมค าสอนของพระพุทธศาสนากับ
ชีวิตและสภาพการณ์ของสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างน่าอัศจรรย์ คืออย่างที่เราไม่เคยคาดเดา หรือคาดเดาไม่ถึง เรื่องที่ แสดงให้
เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ดังกล่าวนี้ ก็คือพระนิพนธ์เรื่อง จิตตนคร ซึ่งเป็นตอนหนึ่ง ของพระนิพนธ์เรื่องการบริหารทางจิต
สำหรับผู้ใหญ่

สำหรับการจัดงาน จิตตนคร เดอะ บุตติสท์ พัพเพ็ท โชว์ (Jittanakorn the Buddhist Puppet Show) ในครั้งนี้
ทางคณะทำงานมีความปลาบปลื้ม และเป็นเกียรติเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีโอกาสทำการแสดงถวายท่านเจ้าพระคุณ
สมเด็จฯ และนับเป็นโอกาสอันดียิ่ง ที่พวกเราจะได้ร่วมสำนึกในพระกรุณาธิคุณและพระเมตตาคุณของพระองค์ท่าน
และเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดมรดกธรรม ในหนังสือ "จิตตนคร" ของท่านเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ต่อไป